

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Tarinoita hyvästä arjesta

- digitarina varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen välineenä Ensikoti Pinjassa

Hanhisalo, Maria
Liukas, Minna
Rintamäki, Tanja

2014 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu

Otaniemi

Tarinoita hyvästä arjesta - digitarina varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen välineenä Ensikoti Pinjassa

Hanhisalo, Maria
Liukas, Minna
Rintamäki, Tanja

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tiivistelmä

Maria Hanhisalo, Minna Liukas & Tanja Rintamäki

**Tarinoita hyvästä arjesta - digitarina varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen välineenä
Ensikoti Pinjassa**

Vuosi 2014 Sivumäärä 50

Opinnäytetyön tavoitteena oli soveltaa digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa ja juurruttaa työmenetelmä osaksi Ensikoti Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä. Pääpaino opinnäytetyössä oli asiakkaiden onnistumisen kokemuksilla varhaisessa vuorovaikutuksessa ja niistä syntyvillä tarinoilla. Työelämäkumppani opinnäytetyössä oli Ensikoti Pinja. Kyseinen lastensuojelulaitos on erikoistunut päihdeongelmaisten äitien ja heidän alle kolmevuotiaiden lastensa kuntoutukseen.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeen teoreettisessa viitekehyksessä perehdyttiin varhaisen vuorovaikutuksen teorioihin, vanhemmuuden ja päihdeongelman suhteeseen, tarinallisuuteen, työmenetelmän kehittämiseen lastensuojelulaitoksessa sekä digitarinaan työmenetelmänä.

Opinnäytetyön kehittämisosuus sisälsi kaksi digitarinapajaa. Toinen digitarinapaja järjestettiin Ensikoti Pinjan työntekijöille ja toinen asiakkaille. Työntekijöiden työpajan tarkoitus oli perehdyttää työntekijät menetelmään ja tutustuttaa heidät opinnäytetyön aiheeseen ja kehittämishankkeen toimintasuunnitelmaan. Työntekijöiden digitarinapajan jälkeen aloitettiin työskentely asiakkaiden kanssa kuvaamalla asiakkaita kolmen viikon ajan. Kuvia otettiin onnistuneista varhaisen vuorovaikutuksen tilanteista arjessa. Työskentely päättyi toukokuun 2014 lopussa järjestettyyn koko päivän kestävään digitarinapajaan.

Kehittämishankkeen lopuksi järjestettiin kaksi arviointikeskustelua. Toiseen arviointikeskusteluun osallistuivat Ensikoti Pinjan työntekijät ja toiseen asiakkaat. Arviointikeskusteluissa käytiin läpi menetelmän soveltuvuutta, merkitystä ja käyttökelpoisuutta. Opinnäytetyön johtopäätökset tehtiin arviointikeskusteluista saatujen tulosten sekä kuvaustilanteissa tehtyjen, havaintopäiväkirjaan kirjattujen huomioiden perusteella.

Digitarina osoittautui toimivaksi työmenetelmäksi varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Työntekijät ja asiakkaat kokivat, että menetelmää voi käyttää Ensikoti Pinjan kaltaisessa toimintaympäristössä. Menetelmän avulla onnistuttiin tuomaan näkyväksi arjessa tapahtuvia onnistumisia varhaisessa vuorovaikutuksessa, jonka erityisesti asiakkaat kokivat tärkeäksi. Arjen merkitys koettiin vahvana ja nähtiin, että juuri arjen ilon lisääminen on se, mitä monesti haastavaan ja uuvuttavaan arkeen kaivattiin. Työntekijät kokivat, että he voivat jatkosakin käyttää menetelmää omassa työssään omaohjaajina.

Asiasanat: työmenetelmän kehittäminen lastensuojelulaitoksessa, varhainen vuorovaikutus, tarinallisuus

Maria Hanhisalo, Minna Liukas & Tanja Rintamäki

Stories of a good everyday life - Digital story as a work method to support the early stages of interaction

Year	2014	Pages	50
------	------	-------	----

The aim of this thesis was to apply digital story as a working method to support the early stages of interaction and to create a working method that personal counsellors could use with their clients to support the early stages of interaction. The emphasis of this thesis was on the positive experiences of customers and success stories arising from those experiences. Our partner from working life was the Mother and Child Home Pinja. This particular child protection facility focuses on the rehabilitation of mothers struggling with intoxicant abuse problems and their children under the age of 3.

In the theoretical frame of reference of the investigational development project, the focus was on the theories behind the early stages of interaction, the relation of parenthood and intoxicant abuse, narrativity, development of working methods in child protection and on digital story as a working method.

The functional part of the thesis included two digital story workshops. One workshop was arranged for the employees of the Mother and Child Home Pinja and the other one for the clients. The purpose of the workshop arranged for the employees was to familiarize them with the method and the subject of this thesis as well as with the plan of action. In the second workshop, the clients were photographed for over a period of three weeks. The photos were taken in successful situations in early stages of interaction in everyday life. The final workshop was arranged in May 2014.

In the end of the development project, two assessment discussions were held in the Mother and Child Home Pinja: one for the employees and one for the clients. In the discussions the applicability, meaning and feasibility of the method was evaluated. The conclusions of this thesis were based on the results of the assessment discussions and on the notes in the observation diary made during the photograph sessions.

Digital story proved to be a suitable working method to support the early stages of interaction. Both the employees and the clients found the method to be useful in operational environments such as the Mother and Child Home Pinja. The importance to visualize successful moments in early stages of interaction from everyday life was noted especially among the clients. Everyday life was highly appreciated, and the moments of happiness in ordinary moments were seen as a way to get through the challenging and exhausting days. The employees found the method adaptable to personal counselling.

Keywords: development of working methods in child welfare, early stages of interaction, narrativity

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Kehittämishankkeen tarve ja lähtökohdat.....	7
2.1	Ensikoti Pinja	7
2.1.1	Pidä kiinni -hoitojärjestelmä.....	8
2.1.2	Toiminta Ensikoti Pinjassa	9
2.2	Välineitä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen	10
2.3	Kehittämishankkeen tavoitteet.....	10
3	Kehittämishankkeen teoreettinen perusta	11
3.1	Varhainen vuorovaikutus.....	12
3.1.1	Äidin sensitiivisyys ja varhainen vuorovaikutus	15
3.1.2	Isät ja varhainen vuorovaikutus	16
3.2	Päihdeongelma ja vanhemmuus	17
3.2.1	Päihdeongelma ja raskaus	17
3.2.2	Päihdeongelma ja varhainen vuorovaikutus	19
3.3	Tarinallisuus.....	20
3.4	Työmenetelmän kehittäminen lastensuojelulaitoksessa	24
3.5	Digitarina	25
4	Kehittämishankkeen metodologiset asetelmat	26
4.1	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	27
4.2	Kehittämishankkeen prosessikuvaus	27
5	Kehittämishankkeen kuvaus vaiheittain.....	28
5.1	Ideasta toimintasuunnitelmaksi	29
5.2	Työpaja työntekijöille.....	29
5.3	Asiakkaat tietoisiksi projektista	32
5.4	Onnistuneet varhaisen vuorovaikutuksen tilanteet talteen valokuvaamalla ..	32
5.5	Tarinoita hyvästä arjesta - työpaja asiakkaille	33
6	Kehittämishankkeen arviointi.....	34
6.1	Asiakkaiden arviointi	35
6.2	Työntekijöiden arviointi	37
6.3	Itsearviointi	40
7	Pohdinta ja johtopäätökset	43
8	Kehittämishankkeen eettisyys	46
	Lähteet	48
	Liitteet.....	51

1 Johdanto

Opinnäytetyömme aihe on monin osin ajankohtainen. Lastensuojelun tila Suomessa puhuttaa päättäjiä sekä sosiaalialan työntekijöitä ja huolestuneita kansalaisia. Lastensuojelun asiakkuuksien määrä jatkaa kasvuaan, asiakkaiden ongelmat monimutkaistuvat ja lastensuojelua vaivaa resurssipula. Rahaa lastensuojelupalveluihin on käytettävissä liian vähän tarpeeseen nähden. Asiakkaiden ongelmien monimutkaistuttua tarve uusille vaihtoehdoille työmenetelmille on suuri. Sosiaalialan asiakastyössä on pitkän aikaa luotettu pääosin puheen voimaan ja sanojen merkitykseen. Vähättelemättä puheen merkitystä voidaan perustellusti sanoa, että rinnalle tarvitaan keinoja ilmaista itseään myös muulla tavalla kuin puhumalla. Tämä on erityisen tärkeää lasten parissa työskentelyssä, mutta myös aikuisten kanssa on mahdollista päästä syvemmälle mielen maailmaan käyttämällä sanojen lisäksi muita itseilmaisun keinoja. Tämän ajatuksen pohjalta lähdimme rakentamaan opinnäytetyötämme.

Lastensuojelun työkäytännöissä taidelähtöisten menetelmien käyttö on lisääntynyt viime vuosien aikana. Myös tutkimuksia taidelähtöisten menetelmien käytöstä sekä vaikuttavuudesta on tehty enemmän viimeisten kymmenen vuoden aikana. Me kiinnostuimme taidelähtöisistä menetelmistä opintojen aikana. Oli luontevaa valita opinnäytetyön aihe niin, että pääsemme työskentelemään innostavan aiheen parissa. Lastensuojelu on meille kaikille tärkein ammatillinen kiinnostuksen kohde, näin työelämäkumppaniksi valikoitui lastensuojelulaitos. Opinnäytetyön ideointi lähti liikkeelle yhteisestä ihmettelystä ja ihailusta Miina Savolaisen kehittämää voimauttava valokuvaus -menetelmää kohtaan. Aloitimme opinnäytetyön teon vuoden 2013 marraskuussa, ja elokuussa 2014 opinnäytetyömme oli valmis.

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen kehittämishanke, jonka tavoitteena oli soveltaa digitaalista työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa ja juurruttaa työmenetelmä osaksi Ensikoti Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä. Ensikoti Pinjan asiakkaina on päihdeongelmaisia vanhempia alle kolmevuotiaiden lastensa kanssa. Kehittämishankkeemme jakautui kolmeen vaiheeseen, joista ensimmäinen oli ideointivaihe. Ideointivaiheessa tutustuimme muun muassa varhaisen vuorovaikutuksen teoriaan, kävimme keskusteluja aikatauluista sekä hankkeen toteutuksesta työelämäkumppanimme kanssa ja suunnittelimme käytännön toiminnan toteutusta. Toinen vaihe oli kehittämishankkeen toteutus. Toteutusvaiheeseen osallistivat Pinjan asiakkaat ja työntekijät. Kehittämishankkeen kolmas ja viimeinen vaihe oli digitaalinapajan järjestäminen asiakkaille ja hankkeen arviointi. Arviointiin osallistivat Pinjan asiakkaat sekä työntekijät.

Tavoitteenamme oli rakentaa yhdessä asiakkaiden kanssa tarinoita hyvistä varhaisen vuorovaikutuksen tilanteista arkielämässä. Asiakkaita kuvasivat omaohjaajat sekä yksi opiskelijoista arkisissa tilanteissa (vaipanvaihto, ulkoilu, kylvytys yms.). Kun kuvamateriaali oli valmis, asi-

akkaat valitsivat mieleisensä kuvat digitarinaa varten ja kirjoittivat tarinan, jonka halusivat kertoa arjen onnistuneista varhaisen vuorovaikutuksen tilanteista digitarinan avulla. Käsillä oleva raportti etenee opinnäytetyön tarpeen ja tavoitteen kuvauksesta teoriapohjan esittelyyn ja siitä kehittämistoiminnan kuvauksen kautta arviointiin sekä pohdintaosuuteen.

2 Kehittämishankkeen tarve ja lähtökohdat

Johdannossa toimme esille sen, että opinnäytetyöprojektimme lähti käyntiin yhteisistä kiinnostuksen kohteista. Halusimme tehdä opinnäytetyön lastensuojelussa hyödyntäen taidelähtöisiä menetelmiä. Työelämäkumppaniksi valikoitui Ensikoti Pinja. Yksi opiskelijoista suoritti kevään 2014 aikana työharjoittelun Ensikoti Pinjassa, joten meillä oli opinnäytetyön toimintaosuuden aikana luonteva kontakti asiakkaisiin ja työntekijöihin. Meillä oli alusta alkaen selkeä intressi taidelähtöisiä menetelmiä kohtaan, mutta opinnäytetyön aihe muodostettiin kuitenkin työelämäkumppanin tarpeista käsin. Aihevalintaa perustelemme myös muun muassa aiheen merkittävyydellä sekä ajankohtaisuudella, joita kuvaamme johdannossa sekä luvussa kaksi.

Toikon ja Rantasen (2009, 57) mukaan toiminnan lähtökohdat tulee ensin määritellä, jotta kehittämistoiminnan organisointi, toteutus ja arviointi onnistuvat. Heidän mukaansa toimintaa perusteltaessa olennaisinta on vastata, miksi jotakin pitää kehittää juuri nyt. Tässä luvussa esittelemme perusteluja oman kehittämishankkeemme tarpeellisuudelle. Lisäksi avaamme kehittämishankkeemme tavoitteen. Kehittämishankkeessa tavoitteenasettelun on Toikon ja Rantasen (2009, 57) mukaan hyvä olla mahdollisimman konkreettinen, ja käytännön kehittäminen joudutaan usein rajaamaan yhteen tai kahteen tavoitteeseen. Me olemme pyrkineet asettamaan mahdollisimman konkreettisen tavoitteen, johon olemme etsineet vastausta lopuarvioinnin avulla. Asetettu tavoite toimi kehittämishankkeessamme tutkimusongelmana. Kehittämishankkeemme tavoitteeksi asetimme digitarinan soveltamisen työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa ja työmenetelmän juurruttamisen osaksi Ensikoti Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä.

2.1 Ensikoti Pinja

Toteutimme kehittämishankkeemme Ensikoti Pinjassa. Ensikoti Pinja on perustettu vuonna 1998. Pinjassa tuetaan raskaana olevia äitejä tai vasta synnyttäneitä äitejä ja vanhempia. Äitejä ja vanhempia tuetaan ja opetetaan vanhemmuuteen sekä itsenäiseen elämänhallintaan. (Turun ensi- ja turvakoti ry.) Pinjassa perustehtävänä on myös päihdekuntoutus vanhemmuuden tukemisen lisäksi. Tavoitteena Pinjassa on tukea vauvan ja äidin välistä varhaista vuorovaikutusta turvalliseksi ja vauvan kehitystä tukevaksi kiintymyssuhteeksi. Pinjassa huomioidaan samanaikaisesti sekä äidin tarpeet että vauvan tarpeet. Äidin päihdekuntoutus mahdollistaa hyvän hoidon vauvalle, ja äidiksi tulo motivoi naista muuttamaan elämäänsä ja antaa

siihen tarvittavaa voimaa. Pinjan toimintamalliin kuuluu yhteisökuntoutus ja omahoitajuus. Pinjassa tehdään lisäksi verkostotyötä. Ensikoti Pinjan yhteydessä toimii avopalveluyksikkö Olivia. Pinjasta kotiutuvien vanhempien kuntoutuminen ja tuen saaminen jatkuvat avopalveluna Oliviassa. (Stormbom 2008, 109.)

Tässä luvussa esittelemme Pinjan toimintaa sekä asiakaskuntaa tarkemmin. Pinjan toiminta on saanut alkunsa Ensi- ja turvakotien liiton Pidä kiinni -projektista. Tästä syystä esittelemme myös Pidä kiinni -projektia ja sen seurauksena syntyneitä Pidä kiinni -hoitojärjestelmää omalla lukunaan. Pinjassa toteutetaan yhteisöllistä kuntoutusmallia. Yhteisöllisyydellä on suuri merkitys Pinjan toiminnassa, ja yhteisöllinen näkökulma tuli esille myös kehittämishankkeessamme muun muassa niin, että järjestimme asiakkaille yhteisen työpajan.

2.1.1 Pidä kiinni -hoitojärjestelmä

Pidä kiinni -projekti oli Ensi- ja turvakotien liiton vuosina 1998-2008 toteuttama projekti, jonka aikana kehitettiin valtakunnallinen hoitojärjestelmä päihdeongelmallisille raskaana oleville naisille ja vauvaperheille. Projektin aikana luotiin hoitojärjestelmä, jonka tavoitteena oli tukea äitien päihdeettömyyttä raskauden aikana sekä antaa tukea vanhemman ja vauvan välisen varhaisen vuorovaikutussuhteen syntymiseen. Tukea annettiin myös vanhemmuuden vahvistamiseksi. Projektin aikaisissa asiakasperheissä päihdeongelma oli äidillä tai molemmilla vanhemmilla. Pidä kiinni -projektin aikana perustettiin kuusi päihdeongelmaisten hoitoon erikoistunutta yksikköä. (Andersson, Hyytinen & Kuorelahti 2008, 9-11.)

Projektin lähtökohtana oli ajatus siitä, että raskaus on mahdollisuus muutokseen ja antaa siten motivaation muuttaa päihteiden käyttöä. Ajatuksena oli, että vanhemmuus ja varhainen vuorovaikutussuhde vauvan kanssa vahvistavat muutosta päihdeongelmasta eroon pääsemiseksi. Projektin alusta alkaen oli ajatuksena, että varhaisen tuen lisäksi tarvitaan valistusta raskaana oleville päihteitä käyttäville äideille ja vauvaperheille. Nämä asiakkaat tarvitsevat pitkäjänteistä erityistason hoitoa. Hoitojärjestelmän nimi ”Pidä kiinni” tulee lastenpsykiatri Donald Winnicottin käsitteestä kiinni pitävä ympäristö. Äidillä on tarve pitää kiinni lapsesta, ja lapsi tarvitsee varhaista kiintymyssuhdetta kehittymiseen. Käsite liittyy äidin ja vauvan väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Käsitettä on laajentanut Granfelt (1998) myös asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Kiinni pitävä ympäristö luo luottamuksellisen ilmapiirin, jossa asiakkaalla on turvallinen olla. (Andersson ym. 2008, 93.)

Varhaisen hoitoon tulon edistäminen oli tavoitteena projektin aikana. Vuosina 1999-2000 kuntoutukseen tultiin usein vauvan syntymän jälkeen. Varhaiseen hoitoon tulon tärkeydestä jaettiin tietoa yhteistyöneuvotteluissa ja koulutustilaisuuksissa. Raha-automaattiyhdistys oli mukana rahoittamassa projektia, ja projektissa myönnettiin raskauden aikaisen hoidon täyskor-

vaus. Tämä lisäsi vähitellen raskauden aikaista hoitoon tuloa. Projektin asiakastyön lähtökoh- tana oli turvallisen ja kannattelevan ilmapiirin luominen toimintayksiköihin. Erittäin tärkeänä pidettiin sitä, että asiakkaat kokivat olevansa tervetulleita ja toivottuja. Asiakkaiden elämä ennen kuntoutusta oli ollut erittäin raskasta ja voimia vievää. Kuntoutukseen tuleminen ja siellä oleminen oli asiakkaiden elämässä suuri muutos. (Hyytinen 2008, 93.)

Pidä kiinni -projektista saadut kokemukset ovat osoittaneet, että päihdeongelmaisia odottavia äitejä voidaan hoitaa ja hoitaminen on kannattavaa. Sikiön ja vauvan terve kehitys pystytään turvaamaan. Hoidossa onnistumisesta äidit saavat voimia toimia vauvan parhaaksi. Pidä kiinni -hoito tekee varhaista ehkäisevää ja korjaavaa päihdekuntoutustyötä. Projektin jälkeen haas- teena oli löytää äitiysneuvoloiden ja muiden peruspalvelujärjestelmään kuuluvien tahojen kautta alkoholia runsaasti käyttävät raskaana olevat naiset. (Andersson 2008, 205.)

2.1.2 Toiminta Ensikoti Pinjassa

Asiakkaat tulevat Pinjaan kuntoutukseen lastensuojelun lähettäminä. Asiakkuuden perusteena on yleensä huoli vanhempien kyvystä huolehtia lapsesta. Pinjassa tehdään vanhemmuuden arviointia yhteistyössä vanhempien kanssa avoimuutta korostaen. Jokainen äiti saa tullessaan Pinjaan Vauvan hyvä hoito -oppaan, jossa on tuotu esille asioita, joita Pinjassa koetaan hyvä- nä vauvan hoitona. Tietoa jaetaan, jotta äiti tietäisi, mitä asioita häneltä odotetaan. Riittä- vän vanhemmuuden arviointilomaketta äiti täyttää säännöllisesti arvioiden sitä, miten vauvan fyysiset, sosiaaliset ja psyykkiset tarpeet tulee hoidettua, ja sitä, miten hän huolehtii itses- tään äitinä. Työryhmä laatii lomakkeiden pohjalta äidille kannustavan lausunnon. Tämän jäl- keen asiaa käsitellään yhteisökokouksessa, jossa jokaisen asukkaan palaute käsitellään vuorol- laan. Pinjassa on käytössä Pikku portaat -varhaiskuntoutusohjelma sekä care index- varhaisen vuorovaikutuksen arviointimenetelmä, jonka käyttämiseen Pinjan työntekijät ovat saaneet koulutuksen. Reflektiivisyyden näkeminen ja tukeminen äidin ja vauvan välisessä vuorovaiku- tuksessa on yksi tärkeä työskentelymetodi Pinjassa. Toiminnan tavoitteena on kaikkien toimi- en osalta saada vauva kokemaan olevansa ”pilke äidin silmässä”. Tavoitteena on myös saada äidin ja vauvan yhdessäoloon iloa ja mielihyvää niin, että molemmat nauttivat. (Stormbom 2008, 118-119.)

Pinjassa toteutetaan yhteisöllistä kuntoutusmallia. Yhteisökuntoutuksessa on monenlaisia toimintamalleja. Äidit astuvat vastuulliseen rooliin Pinjassa heti kuntoutuksen alkaessa. Aja- tuksena tällaiselle toiminnalle on se, että itse asetetut tavoitteet ja rajoissa eläminen kehit- tävät vastuunottoa. Arkipäivän askareet kuten kotityöt ovat osa kuntoutumista. Sovittuihin toimiin osallistuminen on välttämätöntä, mutta asiakkaiden on usein vaikea sopeutua arkiti- lanteisiin, jossa ei ole suunniteltuja tapahtumia tai toimintoja. Yhteisökuntoutus on ensiko- tien keskeinen toiminnan perusta. Yhteisökuntoutuksen menetelmiä ovat muun muassa ver-

taistuki, pähteetön arki, motivoiva haastattelu ja suunnitelmalliset kotiharjoittelut. (Hyyti-
nen 2008, 201.)

2.2 Välineitä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen

Kävimme viime vuoden puolella useita opinnäytetyöhömmä liittyviä keskusteluja työelämä-
kumppanin kanssa. Yksi selkeä toive Pinjan puolelta oli alusta alkaen se, että opinnäytetyön
tulisi liittyä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Pinjan ydintoimintaa on varhaisen vuo-
rovaikutuksen tukeminen, ja sen henkilökunta toivoo uusia menetelmiä tämän toteuttami-
seen. Ideointivaiheen aikana tavoitteet ja toiveet selkiytyivät molemmin puolin. Viimeisin
Pinjan työntekijöiden toive oli, että soveltamamme työmenetelmä olisi sellainen, jolla pys-
tyttäisiin kohtalaisen nopealla aikataululla vaikuttamaan positiivisesti varhaisen vuoro-
vaikutuksen tukemiseen. Heillä on käytössään useita erilaisia työmenetelmiä, ja heidän yksikköön-
sä on tehty viimeisen vuoden aikana jo usea opinnäytetyö. Näistä töistä on saatu lopputulok-
sena työmenetelmiä, joiden käyttäminen on työlästä ja aikaa vievää. Myös työmenetelmän
juurruttaminen työyhteisöön on todennäköisesti helpompaa, kun menetelmä on helppo sisäis-
tää ja sitä voi sujuvasti käyttää arjen työn rinnalla.

Arki nousi keskusteluissamme usein esiin. Saimme keskusteluistamme sen kuvan, että arki on
Pinjassa ajoittain raskasta. Asiakkaille jatkuva uuden oppiminen ja tietyllä tavalla arvostelun
alla oleminen päivittäin on kuluttavaa. Lisähaasteita arjen sujumiseen tuovat päihdeongel-
mat. Arkeen toivottaisiin iloa ja onnistumisen kokemuksia. Meidän opinnäytetyömme lähtö-
kohta oli alusta saakka se, että sovellamme työmenetelmää, jonka tarkoituksena ei ole asiak-
kaan arviointi. Halusimme tuoda arkeen onnistumisen kokemuksia ja iloa. Asiakkaille jäi työ-
kentelystä muistoksi digitarina, jonka sisältö oli positiivinen ja siksi saamamme palautteen
mukaan voimauttava. Elämä tapahtuu pääosin arjessa, ja tästä syystä keskityimme kuvaa-
maan onnistuneita arjen tilanteita lapsen kanssa.

2.3 Kehittämishankkeen tavoitteet

Kehittämishankkeemme tavoitteena oli soveltaa digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuoro-
vaikutuksen tukemisessa päihdeongelmaisten vanhempien kanssa ja juurruttaa työmenetelmä
osaksi Ensikoti Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä. Digitarinan tekeminen päätettiin aloittaa
siitä, että asiakkaita lapsineen kuvataan arkitilanteissa huhti-toukokuun 2014 aikana. Kuvat-
tavaksi haluttiin onnistumisen hetkiä varhaisessa vuorovaikutuksessa. Kuvauksen tavoitteena
oli tallentaa onnistumisia ja tällä tavoin tuoda asiakkaiden arkeen ilon ja onnistumisen tuntei-
ta. Asiakkaiden kanssa päätettiin tehdä digitarinoita, ja tavoitteena oli luoda Pinjaan työme-
netelmä, jota omaohjaajat voisivat jatkossakin käyttää asiakkaidensa kanssa varhaisen vuoro-
vaikutuksen tukemisessa. Työmenetelmän juurruttaminen oli prosessissamme oleellista, jotta

sen voi olettaa pysyvän jatkossakin käytettävien työmenetelmien joukossa. Tästä syystä halusimme osallistaa omaohjaajat työskentelyyn heti toteutusvaiheen alussa. Työmenetelmän kehittämiseen ja juurruttamiseen lastensuojelulaitoksessa liittyviä tekijöitä pohdimme enemmän luvussa viisi.

Kuvaukset oli tarkoitus suorittaa arkisissa varhaisen vuorovaikutuksen tilanteissa muun muassa vaihtovaihto-, syöttämis- ja nukuttamistilanteissa sekä leikkihetkissä. Kuvaustilanteisiin ajattelimme liittyvän mahdollisesti myös asiakkaiden ohjausta varhaisen vuorovaikutustilanteen luomisessa. Hyvään vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen katsomme kuuluvan muun muassa vastavuoroisuutta, vauvan tarpeisiin vastaamista ja niiden ymmärtämistä, hymyjä ja kosketuksia.

3 Kehittämishankkeen teoreettinen perusta

Kehittämishankkeemme teoreettinen perusta koostui kolmesta keskeisestä käsitteestä. Tärkein opinnäytetyöprosessiamme ohjaava käsite on ollut varhainen vuorovaikutus, koska kehittämistoimintamme lähtökohta ja tavoite on varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. Teoriapohjaan valitsimme varhaisesta vuorovaikutuksesta teoriaa kiintymyssuhteesta, reflektiivisyydestä sekä vuorovaikutussuhteen vastavuoroisuudesta. Teoriakatsauksessa keskityimme siihen, millä tavalla vuorovaikutussuhdetta rakennetaan ja millä tavalla sitä voi parantaa. Kuvaamme myös isän ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta, koska kuntoutuksessa oli mukana myös useita isiä hankkeemme toteutusvaiheen aikana.

Toinen keskeinen käsite opinnäytetyössämme oli tarinallisuus. Asiakkaat rakensivat kehittämishankkeen toimintavaiheen päätteeksi omat digitarinat. Digitarinan voi helposti mieltää ”kuvaesitykseksi”, mutta todellisuudessa se on tarina, jonka asiakas muodostaa elämästään. Se on tarina, joka asiakkaalla on kerrottavaan ja jonka hän haluaa jakaa. Tarinallisuudella on ollut suuri merkitys kehittämishankkeessamme. Kolmas keskeinen käsite liittyy työmenetelmän kehittämiseen lastensuojelussa ja uuden työmenetelmän juurruttamiseen. Koimme alusta saakka, että kehittämishankkeellamme ei ole suurtakaan painoarvoa, mikäli emme pysty hankkeen aikana sitouttamaan henkilökuntaa toimintaan ja näin juurruttamaan työmenetelmää työyhteisöön. Tästä syystä asetimme kehittämishankkeemme tavoitteeksi työmenetelmän juurruttamisen Ensikoti Pinjaan. Työmenetelmän kehittämiseen ja juurruttamiseen liittyvä teoria on näin ollen perustellusti ollut osa opinnäytetyömme teoreettista käsitteistöä. Tässä luvussa kuvaamme myös lyhyesti digitarinaa työmenetelmänä sekä päihdeongelman, vanhemmuuden ja varhaisen vuorovaikutuksen problematiikkaa.

3.1 Varhainen vuorovaikutus

John Bowlbyn kehittämän kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi kiinnittyy vanhempaan vaiheittain. Jo odotusaikana sikiö havaitsee äidin ääntä ja liikkeitä ja maistelee sikiövettä. Syntyessään vauva tunnistaa ja erottaa äidin äänen ja tuoksun. Lapsi hakee heti synnyttyään katse- ja kosketuskontaktia äitiin. (Kalland 2001, 201.) Salon mukaan vauvan vuorovaikutus perustuu synnynäisten refleksien varaan. Imemis-, ulostamis-, tarttumis- ja etsimisrefleksin tarkoituksena on turvata eloonjääminen. Lapsen psyykkisen kehityksen kannalta itku, hymy, liikkuminen ja imeminen ovat oleellisia reagointitapoja. Vastasyntyneellä on luontainen kyky vastata niin ympäristön kuin sisäisiin ärsykkeisiin. Näillä taidoilla hän pystyy viestittämään hoitajalleen oman olemassaolonsa ja tarpeensa. Kyvyt mahdollistavat henkiinjäämisen ja vuorovaikutuksen syntymisen. (Salo 1997, 45-46.)

Rusasen (2011, 32) mukaan vuorovaikutuksen syntyminen vaatii sekä äidiltä että vauvalta harjoittelua: vuorovaikutus ei synny itsestään. Hänen mukaansa lapsen kiintymyskäyttäytyminen häiriintyy, mikäli äiti ei pysty vastaamaan vauvan vaatimuksiin ja on syystä tai toisesta hyljeksiä ja torjuva. Vuorovaikutuksen mahdollisuudet ovat siis luonnostaan jo olemassa, mutta kuten yleisesti on tiedossa, ei hyvän vuorovaikutussuhteen syntyminen ole itsestäänselvyys. Vuorovaikutuksen rakentaminen alkaa jo synnytyksen yhteydessä. Gylden (2004, 108) painottaakin, että vuorovaikutuksen ja kiinnittymisen mahdollistaminen tulisi huomioida jo synnytyksessä. Tämä tarkoittaa hänen mukaansa muun muassa kiireettömyyttä hoitotoimissa, kuten pesemisessä ja punnitsemisessä. Hoitotoimet tulisi aloittaa vasta, kun lapsi on rauhassa saanut olla äidin iholla ja rauhoittua rankasta koettelemuksesta eli syntymästä. Alun lempeys on tärkeää, ja ihokontaktin mahdollistaminen auttaa myös imetyksen käynnistymisessä.

Synnytyksen jälkeisten hetkien merkitystä korostavat myös Sears ja Sears (2008). Heidän mukaansa nämä hetket ovat herkkää aikaa, jolloin yleensä äidit ovat ainutlaatuisella tavalla virittäytyneitä hoitamaan vastasyntyntä lastaan ja lapsi ilmentää omaa tarvitsevuuttaan. Heidän näkemyksensä mukaan synnytyksen jälkeinen yhdessä vietetty aika mahdollistaa sen, että lapsen luontaista kiinnittymistä edistävä käyttäytyminen ja äidin intuitiivinen, biologiaan pohjautuva huolenpito yhdistyvät.

Vauva ja äiti kuuluvat yhteen, kuten varmasti luontaisesti ajattelemmekin. Vanhemmat oppivat toimimaan vauvan kanssa ja tutustuvat häneen olemalla mahdollisimman paljon yhdessä ja tekemällä hoitotoimet itse. Tähän seikkaan on kiinnitetty huomiota ainakin HUSin synnytys- ja äitivuodeosastoilla kannustamalla vanhempia niin sanottuun vierihoidon ympärivuorokautisesti. Vierihoidossa äiti tai vanhemmat opettelevat yhteiselämää ja vauvan tarpeiden täyttämistä ja saavat hoitohenkilökunnalta apua ja ohjausta. Vierihoidon tavoitteena on valmistaa

vanhempia luottamaan omiin kykyihinsä, jotta he pystyvät kotiuduttuaan hoitamaan vauvaa omatoimisesti. (HUS 2013.)

Jari Sinkkosen (2001) mukaan itku on lapsen tärkein kiinnittymiskäyttäytymisen keino. Itkemällä lapsi herättää häntä hoitavan huomion, ja yleensä itku johtaa aikuisen läheisyyteen pääsemiseen. Tavallisesti itku herkistää äidin ja hän reagoi itkuun nopeasti. Jo muutaman kymmenen sekunnin viive reagoinnissa aktivoi vauvan autonomisen hermoston, ja rauhoittuminen vaikeutuu. Vauva muodostaa tapahtumien välille syyn ja seurauksen yhteyksiä. Vauva oppii, että kun hän itkee, äiti kiiruhtaa luokse lohduttamaan ja ruokkii hänet. Aivojen keskeinen tehtävä on tapahtumien ennakointi. Ennakointi edellyttää, että tapahtumasarjat toistuvat suunnilleen samankaltaisina. Lapsi oppii luottamaan, ja luottamus luo turvallisen olon. Tällä tavoin lapsi pystyy aloittamaan ympäristön turvallisen tutkimisen. Mikäli lapsi kokee turvattomuutta, tutkiminen loppuu. (Sinkkonen J. 2001, 30-34.)

Varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen merkityksestä ihmisen elämään kokonaisuudessaan on väitelty paljon. Aiemman tietomme pohjalta sekä lähdemateriaalia tutkittuamme olemme kuitenkin päätyneet ottamaan sen kannan, että varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen merkitystä ihmisen elinikäiselle kehittämiselle ei pidä vähätellä. Tästä syystä koemme tekevämme kehittämishanketta merkityksellisen asian parissa.

Mirja Sinkkonen (2001, 117-118) toteaa kirjassaan, että kiintymyssuhde muodostuu aina, mutta se voi häiriintyä syystä tai toisesta. Esimerkiksi äidin masennus tai päihteiden käyttö voi estää äidin ja lapsen yhteyden muodostusta. Hän korostaa sitä, että ajan antaminen ja aito läsnäolo lapsen kanssa ovat kiintymyssuhteen rakentumisen tärkeimmät osatekijät.

Vauva on syntymästään asti halukas vuorovaikutukseen. Katseyhteys on varhaisessa vuorovaikutuksessa erityisen tärkeää. Katse on lapselle kuin kaksisuuntainen peili. Lapsi katsoo vanhempaansa ja näkee tämän kasvoilta, ilmeistä ja eleistä oman kuvansa. (Gylden, 2004, 172.) Kun äidin mielentila on rauhallinen ja rento, hän pystyy iloitsemaan lapsensa katselemisesta. Tällöin omat huolet ja murheet eivät näy hänen kasvoiltaan. Vauva kokee tämän niin, että äiti on häneen tyytyväinen ja se on hänen ansiotaan. Jos taas tilanne on vastakkainen eli lapsi näkee äidin kasvoilta ahdistuksen tai ilmeettömyyden, hän alkaa tutkia äitiään eikä pysty keskittymään muun ympäröivän maailman tutkimiseen levollisena. Seurauksena on, se ettei lapsi näe itseään äidin kasvoilta, ja äidin kasvoista tulee vain esine, jota katsotaan. (Sinkkonen J. 2009, 33.)

Noin kolmen kuukauden ikäisenä vauva aloittaa vastavuoroisen ääntelyn ja hymyilyn. Lapsi rakastaa erilaisia kasvokuvia ja pystyy erittelemään äänensävyjä ja vivahteita. Yksi vastavuoroisen keskustelun väline on kosketus. Vauva osaa erotella erilaisia kosketuksia: miltä ne tun-

tuvat ja mitä tapahtuu missäkin kosketuksessa, esimerkiksi hoivaamisessa ja huolenpidossa. Muistikuvat tapahtumista lisääntyvät, ja ennakoitavuus sekä sitä kautta luottamus lisääntyvät. Silittäminen ja paijaaminen auttavat lasta hahmottamaan omaa kehoaan. Vanhemmat piirtävät lapselle hänen ääriviivansa koskettamisen avulla. Vauvan aistit ovat kehittyneet, ja hän tunnistaa tutut kosketukset. (Gylden 2004, 172.)

Jari Sinkkonen (2009, 25) kuvaa kosketusta kirjassaan hienolla tavalla. Hän sanoo, että suukottelu, hyväileminen ja silittäminen välittävät lapselle tiedon, että hänen ruumiinsa on hyvä. Vaaraa ylilyönteihin ei ole, liiallista hyvänä pitoa ei ole olemassa. Kosketuksen merkityksestä puhuvat kirjassaan myös Salo ja Tuomi (2008, 11). Heidän mukaansa kosketus on ennen kaikkea rauhoittamisen keino, ja he kehottavatkin koskettamaan lasta mahdollisimman laajalti jokaisessa päivittäisessä hoitohetkessä ja leikkiessä. Lapsi tarvitsee jatkuvia vuorovaikutustilanteita, jotta hänelle syntyy muistijälkiä siitä, kuka häntä hoitaa ja ketkä ovat hänen lähellään. Gyldenin (2004, 174) mukaan vauva pystyy jo varhain tunnistamaan sisäisillä antureillaan tunnelmia. Hänen mukaansa lapsi tunnistaa muun muassa äidin vireystilan ja aistii erilaisia mielialoja. Vauvan primitiiviset vaistot ovat paljon herkempiä kuin aikuisten.

Varhainen vuorovaikutus kuulostaa hienolta, mutta kyseessä on hyvin arkinen asia. Vaipanvaihto, pukeminen, kylvetys, ruokailu ja nukuttaminen ovat niitä luonnollisia vuorovaikutuksen hetkiä, joihin yleensä liittyy katsekontakti, puhetta ja kosketusta. Vanhemmat vastaavat lapsen tarpeisiin tavalla, joka rakentaa kiintymyssuhdetta. Tämä suhde on ihmiselle tiettävästi elämän tärkein. Kun vuorovaikutus on toimivaa, molemminpuolista kanssakäymistä, kaikkien osapuolten tarpeet tulevat tyydyttyiksi, ja tällöin positiivinen kehä on valmis syntymään ja kaikki ovat tyytyväisiä.

Vuorovaikutus palvelee vauvan lisäksi myös vanhempia. Vauvan katseleminen ja koskettaminen auttavat heitä tuntemaan lasta paremmin. Tämä vahvistaa vanhemmuutta ja parantaa itsetuntoa. Seurustellessa kehittyvät sekä vauvan että vanhempien aivoissa tunteita ja sosiaalista toimintaa säätelevät osat. Aina vuorovaikutus ei toimi ja vanhemmille voi syntyä tunne, etteivät he osaa tehdä lasta tyytyväiseksi. Vuorovaikutus on jatkuvaa vanhemman ja vauvan välistä neuvottelua: kyse on ymmärtämisestä puolin ja toisin. Vuorovaikutuskatkoksia voidaan hoitaa erilaisilla toiminnallisilla tekniikoilla. Vauvahieronta, tanssi, jumppa, muskari tai uinti ovat vanhemmille keinoja tutkailla lasta ja oppia näin tunnistamaan, millaisista eri asioista vauva pitää. (Gylden 2004, 188.)

Hyvä varhainen vuorovaikutus ei ole kikkailua eikä valmentamista. Se tarkoittaa vain lapsen kanssa olemista, hänen tarpeidensa kuuntelemista ja tyydyttämistä. Gylden on listannut kirjassa Suomalainen vauvakirja kahdeksan varhaisen vuorovaikutuksen ohjetta, joita käyttämällä vanhempi pystyy edesauttamaan varhaista vuorovaikutusta ja lapsen hyvää kehitystä. Lap-

sen myötäily tarkoittaa lapsen psyykkisten ja motoristen taitojen huomioimista lapsen ikätaso huomioiden. Liika toputtaminen tai liian suuret vaatimukset eivät ole hyväksi. Asioiden ankkurointi tarkoittaa käsitteiden havainnollistamista ja liittämistä omaan kokemukseen. Eleiden ja ilmeiden käyttö esimerkiksi kirjaa lukiessa auttaa lasta hahmottamaan asioita ja kehittämään puhetta. Asioiden ja pulmien ratkominen tunteella auttaa lasta säätelemään omia tunteitaan ja arvostamaan itseään. Lapsen itsetunnon kohottaminen tarkoittaa lapsen kokonaisvaltaista kunnioitusta. Riittävä kehuinen, kiittäminen ja kannustaminen kertovat lapselle, että hän on tärkeä ja osaava. Leikkeihin osallistuminen kehittää lapsen kieltä ja kannustaa lasta aktiivisuuteen. Lapsen luottaminen ruokkii lapsen luontaista uteliaisuutta. Turvallisen ympäristön luominen on tärkeää, kun lapsi tutustuu ympäristöönsä. Virikkeiden sopiva määrä tukee myös lapsen aktiivisuutta. (Gylden 2004, 217.)

3.1.1 Äidin sensitiivisyys ja varhainen vuorovaikutus

Kivijärven mukaan äidin sensitiivinen käyttäytyminen on tärkeä tekijä kiintymyssuhteen muodostumisessa ja kehittämisessä. Äidin sensitiivisyyttä hän kuvaa seuraavasti:

- 1) Äidin tyytyväisyys ja nautinto lapsen kanssa toimiessa kuvaavat äidin asennetta. Tyytyväisyys ilmenee yleisenä positiivisuutena, joka näyttäytyy äidin hymyilynä ja rohkaisevana puheena lasta kohtaan.
- 2) Äidin suhtautuminen lapsen positiiviseen ja iän mukaiseen käyttäytymiseen kuvaa äidin kykyä vastata lapsen tarpeisiin nopeasti. Myönteinen suhtautuminen kertoo lapselle, että hänen tekonsa vaikuttavat ympäröivään maailmaan.
- 3) Äiti kykenee suhtautumaan lapsen negatiiviseen käyttäytymiseen kypsästi ja ohjaamaan lapsen kiinnostusta haluamaansa suuntaan ilman suuttumista ja oman mielen pahoittamista.
- 4) Sensitiivinen äiti pystyy asettamaan lapselle ja itselleen rajat vuorovaikutustilanteessa eikä vaadi lapselta sellaisia taitoja, joihin lapsi ei ole vielä valmis. Äiti pyrkii ohjaamaan lasta niin, että tämä saa kokea onnistumisia.
- 5) Sensitiivinen äiti pystyy tulkitsemaan lapsen viestejä ja vastaa niihin asianmukaisesti. Tämä edellyttää, että äiti osaa havainnoida lapsen viestejä, tarpeita ja toiveita. Äiti osaa ottaa huomioon lapsen iän ja osaa lohduttaa lasta tämän kehitystason mukaisesti.
- 6) Sensitiivinen äiti on aidosti kiinnostunut lapsestaan. Kun vauvalle on syntynyt kokemus siitä, että äiti on häntä varten, vauvan ja äidin välinen yhteys säilyy, vaikka he olisivat eri tiloissa.

7) Sensitiivinen äiti osaa peilata lapsen tuntemuksia ja käyttäytymistä toistamalla, katsomalla ja vahvistamalla tunnetta sekä hyväksymällä ja rohkaisemalla lapsen tunnetiloja. Tämä vaatii äidiltä saatavilla oloa ja virittyneisyyttä. Kivijärvi toteaa, että äidin sensitiivinen toiminta on keskeinen elementti vuorovaikutuksessa, jossa sekä äiti että lapsi saavat kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja vastavuoroisuudesta. Sensitiivisen toiminnan seurauksena vauvasta kehittyvä sosiaalisesti taitava nimenomaan hänen ollessaan vuorovaikutuksessa äidin kanssa ja myöhemmin toisten ihmisten kanssa. (Kivijärvi 2003, 253-256.)

Koska Ensikoti Pinjassa kuntoutuksessa ovat yhä useammin mukana myös isät, on luontevaa käsitellä myös isän ja lapsen välisen vuorovaikutuksen teoriaa. 1800-luvulla miehen rooli isänä oli etäinen, ja isiä pidettiin ankarina kurinpitäjinä. Isän tehtävä oli elättää perhe ja pitää huoli siitä, että lapset oppivat elämään kurissa ja nuhteessa, moraalisesti oikein. Vasta 1970-luvun lopulla isien rooli alkoi muuttumaan hoivallisempaan suuntaan. Alettiin odottaa isien osallistumista lastensa elämään. Tutkimukset osoittavat, että vielä 1980-luvulla äitiä pidettiin lapsen ensisijaisena hoitajana ja isät saivat leikkittäjän roolin. Nykyään monessa länsimaassa, etenkin Pohjoismaissa, arvostetaan sukupuolten tasa-arvoa lastenhoidossa. Isyyden korostaminen on kuitenkin monilta osin lisääntynyt hitaasti. Äidit käyttävät edelleen yli puolet enemmän aikaa lasten hoitoon kuin isät. (Haapakoski & Silven, 91-96.)

3.1.2 Isät ja varhainen vuorovaikutus

On väärin ajatella, että kiintymysvanhemmuus koskisi vain äitiä ja lasta. Isäksi tuleminen nostaa esiin sellaisia hoivataitoja ja tarpeita, joita moni isä ei tiennyt heillä olevan ennen isäksi tulemistä. Vaikka isät eivät imetä, heillä on käytössään monia muita vuorovaikutuksen kehittämistä tukevia työkaluja. Isät oppivat hoitamaan lapsiaan äitien lailla. Lapseensa kiintynyt isä on myös suuri voimavara äidille. Tämä pystyy luottamaan isään tasavertaisena lapsen hoitajana, jos omat voimat ehtyvät. Kun vanhemmat jakavat vastuuta lapsen hoidossa, kaikki osapuolet hyötyvät ja vanhempien parisuhde voi myös paremmin. Sears antaa kirjassaan hyviä vinkkejä kaikille isille. Isyys alkaa jo ennen lapsen syntymää. Lapselle puhuminen hänen vielä kohdussa ollessaan auttaa lasta synnyttyään tunnistamaan isän äänen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että sikiö kuulee isän äänen jopa paremmin kuin äidin, sillä isän ääni on usein matalampi ja täten läpäisee helpommin lapsiveden. Äidin vatsan koskettelu ja syntyvälle lapselle puhuminen on osoittautunut auttavan syntymän jälkeisen suhteen luomisessa. Sen lisäksi, että odotusaikaisesta läheisyydestä on hyötyä lapselle, on siitä myös paljon iloa äidille. Hyväksymällä vauvavatsan isä osoittaa kunnioitusta äidille ja tuottaa hänelle hyvää oloa. Synnytyksessä isän mukana olo on tärkeää, sillä äidin tukeminen ja lapsen ensikohtaaminen yhdistää kaikkia osapuolia. Mitä varhaisemmassa vaiheessa isä aloittaa lapsen hoitamisen, sitä paremmat lähtökohdat varhaisen vuorovaikutuksen syntymiselle on. Mitä enemmän isä pitää lasta sylissä, sitä paremmin he oppivat tuntemaan toisensa ja isä oppii tunnistamaan lapsen

tarpeita äidin lailla. Mikäli synnytyksessä tapahtuu jotakin, mikä vaatii äidin ja lapsen erottamista, isän rooli ja merkitys kasvaa oleellisesti lasta rauhoittavana henkilönä. (Sears & Sears 2008, 146-151.)

3.2 Päihdeongelma ja vanhemmuus

Keskustelu perheistä, joissa päihteitä käytetään, on muuttunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Aikaisemmin puhuttiin alkoholiperheistä, mutta huumeiden ja sekakäytön lisääntytyä nimitys muutettiin 2000-luvun alkupuolella päihdeperheeksi (Nätkin 2006, 16). Tuoreiden tutkimusten mukaan päihteiden käyttö on yleisesti lisääntynyt. On todettu, että huumeiden käyttäjistä noin kolmannes on naisia. Päihdeongelmia on niin pikkulasten vanhemmilla kuin odottavilla äideilläkin. Sosiaaliportin mukaan vuosittain jopa 3 600 sikiön kehitys vaarantuu päihteiden vuoksi (Sosiaaliportti, Päihdeongelmaiset odottavat äidit ja vauvaperheet 2012 a).

Päihdeongelmasta voidaan puhua silloin, kun ihmiselle on syntynyt addiktio johonkin päihteeseen, sen käyttöön, käyttökulttuuriin tai aineen lääkinälliseen vaikutukseen. Tässä tutkielmassa luemme päihteiksi alkoholin, huumeet ja lääkkeet sekä näiden sekakäytön. Päihdeongelma vaikuttaa vanhemmuuteen monin eri tavoin. Päihdeongelmaisten odottavien äitien tai pienen lapsen vanhempien yhteiselämän alkutaivalta vaikeuttavat monet eri osatekijät. Huoli lapsen terveydestä, syyllisyys ja pelot aiheuttavat ahdistusta. Usein päihdeongelmaisen taustalla on myös talousvaikeuksia, mielenterveyden ongelmia, asunnottomuutta sekä sosiaalisen verkoston suppeutta. Äidin päihderiippuvuuden nähdään vaikuttavan negatiivisesti juuri psykologisen oireilun takia. Tuleva äiti voi asettaa raskaudelle liian suuria toiveita odotusaikana, odottaa, että raitistuminen tapahtuu lapsen myötä. Raskaus ei kuitenkaan ole taikatemppu raitistumiseen, vaan äiti tarvitsee myös muuta tukea. Tässä luvussa käsittelemme päihteiden käyttöä raskausaikana sekä päihdeongelman vaikutusta varhaiseen vuorovaikutukseen. (Häkkinen 2013, 29.)

3.2.1 Päihdeongelma ja raskaus

Arvioiden mukaan Suomessa 6 %:lla raskaana olevista äideistä on riippuvuus johonkin päihteeseen. Päihteitä käyttäville raskaana oleville naisille on tarjolla erilaisia palveluita. Neuvoloitten kautta ohjautuu päihdeongelmista kärsiviä perheitä raskausajan seurantaan esimerkiksi erikoissairaanhoidon ylläpitämille äitiyspoliklinikoille. Äitiyspoliklinikoilla on huumeisiin, alkoholiin ja lääkeaineisiin erikoistuneita HAL-poliklinikoita. Syyllisyys omasta tilanteesta varjostaa useimpien päihteitä käyttävien äitien raskautta. Osa yrittää peittää ongelmaansa, mutta toisaalta avun saanti on vaihdellut vuosien varrella. Avun saantiin vaikuttaa oleellisesti kuntien taloudellinen tilanne. Huono taloudellinen tilanne voi muun muassa lyhentää hoitajaksoja tai nostaa hoitoon ohjauksen kynnyksiä. Arvioiden mukaan päihteitä käyttävistä äideis-

tä tunnustetaan kuitenkin vain osa, vaikka meillä on olemassa kaikille avoin neuvolajärjestelmä. Neuvolapalveluilla on myös tärkeä rooli päihteettömyyden tukemisessa. Tavoitettavuuden lisäämiseksi olisi tärkeää, että kuntoutus olisi helposti saavutettavissa ja siitä tehtäisiin houkuttelevaa. (Pikulinsky & Tammivuori 2013, 16-17.)

Raskaudenaikaisen alkoholinkäytön vaikutusta sikiöön on tutkittu Suomessa ja kansainvälisesti. Ensimmäinen alkoholin ja sikiövaurion välinen yhteys löydettiin jo vuonna 1968. Oireyhtymä sai enemmän huomiota vuonna 1973, ja se nimettiin FAS-oireyhtymäksi. Tutkimusten perusteella alkoholin on osoitettu aiheuttavan pysyviä sikiövaurioita. Päihteistä sikiön kannalta vaarallisimmaksi on luokiteltu alkoholi. Raskaudenaikainen alkoholin käyttö aiheuttaa pahimmillaan sikiölle FAS-oireyhtymän. Oireyhtymään liittyy muun muassa kasvun viivästymää, keskushermoston toimintahäiriöitä sekä erilaisia epämuodostumia. Vaikka tietoa raskaudenaikaisen alkoholinkäytön haitoista on ollut saatavissa kauan, on alkoholivaurioista kärsivien lasten määrä kasvanut. (Pikulinsky & Tammivuori 2013, 16-17.)

Vaikka tutkimukset ovat osoittaneet, että alkoholi on sikiölle erityisen haitallista ja esimerkiksi Suomessa päihteitä käyttävistä äideistä suurin osa käyttää alkoholia tai on sekakäyttäjä eli käyttää alkoholia sekä lääkkeitä, ovat huumeet kuitenkin myös vakava riski sikiölle. Tutkimusta huumeiden vaikutuksesta on tehty vähän, ja tutkimusta vaikeuttaa sekakäyttö, jolloin esimerkiksi yksittäisen huumeen vaikutusta on mahdotonta tutkia. Huumeiden on kuitenkin todettu olevan suuri riski sikiölle. Raskaudenaikainen huumeidenkäyttö muun muassa kasvat-
taa raskausaikana verenvuodon ja istukan irtoamisen riskiä. Huumeet myös lisäävät muun muassa ennenaikaisia supistuksia, kohtukuolemia ja keskenmenoja. Huumeille altistuneella sikiöllä on merkittävä riski myös muun muassa synnynnäisiin epämuodostumiin, sydänvikoihin ja henkiseen jälkeenjääneisyyteen. Vauvat voivat myös kärsiä vieroitusoireita, ja heille annetaan jo sairaalassa vieroitusoireiden hoitoon morfiinilääkitystä. (Pikulinsky & Tammivuori 2013, 16-17.)

Raskausaika on erityistä varmasti kaikille äideille. Raskaus tuo mukanaan fyysisiä sekä psyykkisiä muutoksia. Raskausaika on myös merkityksellistä niin äidille kuin sikiöllekin. Useimmiten uuden elämän kasvaminen on varmasti positiivinen asia, jota odotetaan innolla, vaikka tunteiden vuoristorata saattaa yllättääkin monet raskaana olevat äidit. On kuitenkin todettu, että päihdeongelmaisilla äideillä on usein taustalla puutteellisen hoivan kokemuksia, ja riski niiden siirtymisestä omaan vauvaan on suuri. Raskaudet ovat usein suunnittelemattomia, ja päihteitä käyttävän äidin on vaikea vastata lapsen tarvitsevuuteen, koska oma elämä ei ole hallinnassa. (Pikulinsky & Tammivuori 2013, 16-17.)

3.2.2 Päihdeongelma ja varhainen vuorovaikutus

Päihteitä käyttävän äidin ja vauvan vuorovaikutuksen ongelmat ovat yleisiä. Vuorovaikutuksen toimimiseen kiinnitetäänkin erityistä huomiota esimerkiksi päihdeäitien kuntoutuksessa. Vaar-la pitää päihteitä käyttäville äidille suunnatun hoidon onnistumisen edellytyksenä sitä, että työntekijä kykenee siirtämään omat tunteet syrjään ja onnistuu rakentamaan asiakkaan kanssa luottamuksellisen suhteen. Tärkeää on myös se, että äitiä kuunnellaan eikä vain pyritä ohjaamaan ja neuvomaan. Äidin ja lapsen tulevaisuuden kannalta on erityisen tärkeää se, että äiti oppii havainnoimaan lastaan ja siten tunnistamaan lapsen tunteet paremmin. Yhdessä pohtiminen ja havainnoiminen on koettu myös työntekijöiden keskuudessa hyväksi tavaksi tehdä töitä. Työntekijän ei tarvitse enää olla se, joka tietää, vaan asiakkaan kanssa yhdessä pohditaan asioita. Luottamuksellisella suhteella katsotaan olevan suuri rooli myös vaikeimmissa tilanteissa olevien asiakkaiden kanssa. Luottamuksellisen suhteen turvin äiti voi kasvaa ja kehittyä korjaamaan vääristyneitä tunne- sekä toimintatapojaan. Työntekijältä luottamuksellisen suhteen aikaan saaminen vaatii omien tunteiden siirtämistä syrjään ammatillisuuden tieltä sekä uskoa asiakkaaseen. Ennakoasenteet on laitettava syrjään ja asiakasta on kunnioitettava omana itsenään. (Vaarla 2011, 72-75.)

Vauvan tiedetään pyrkivän vuorovaikutukseen häntä hoivaavan aikuisen kanssa syntymästään saakka. Vauvan kannalta olennaista on, että häntä hoivaava äiti on valmis vastaanottamaan vauvan aloitteita sekä tulkitsemaan niitä ja reagoimaan oikeaan aikaan vauvan tarpeisiin. On olemassa erinäinen määrä riskejä, jotka hankaloittavat tarpeiden tyydyttymistä. Päihdeäideillä tiedetään olevan erityisen suuri määrä erilaisia riskitekijöitä. Näitä riskitekijöitä ovat muun muassa päihderiippuvuus, psyykinen häiriintyneisyys, väkivaltainen suhde vauvan isään sekä sosiaalisen verkoston ja tuen puuttuminen. Myös äidin mahdollinen nuori ikä ja heikko kyky vanhemmuuteen sekä äidin oma kokemus omasta lapsuudesta vaikuttavat kykyyn rakentaa vuorovaikutusta vauvaan. (Savonlahti, Pajulo & Piha 2003, 332.)

Raskauden aikaisen päihteidenkäytön tiedetään vaurioittavan sikiön keskushermostoa ja aivojen välittäjäaineiden toimintaa. Tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota neljään erityyppisen hermostollisen käyttäytymisen osa-alueeseen, joiden kehitys voi häiriintyä päihteiden käytön seurauksena. Tarkkaavaisuus, vireystilan säätely, tunteiden kokeminen ja motoriset kyvyt ovat vuorovaikutussuhteen rakentumiselle oleellisia asioita. Lisäksi äidin päihteidenkäyttö heikentää äidin kykyä huolehtia lapsen tarpeista. Tämä vaikeuttaa entisestään vuorovaikutuksen syntymistä. (Savonlahti ym. 2003, 332.)

3.3 Tarinallisuus

Tarinallisuus on opinnäytetyössämme yhtenä keskeisenä käsitteenä ja lähestymistapana. Kulttuurikehityksessä on erotettu kaksi historiallista tarinoiden esitysmuodon kautta: suullinen ja kirjallinen. Kertojat säilyttivät omassa mielessään tarinat suullisessa kulttuurissa. Usein tällaisia tarinoita olivat runot, ja ne kerrottiin laulaen. Sosiaalisissa ja yhteisöllisissä tilanteissa kerrottiin tarinoita. Tarinan kertoja ei ollut tarinan tuottaja. Runollisiin tarinoihin yleensä liitettiin uskomus jumalallisesta alkuperästä. Tarinan tallentaminen kirjalliseen muotoon on mahdollistanut sen, että tekstiin on voinut ottaa etäisyyttä, sitä on voinut tulkita, analysoida ja arvioida. Näin ollen tarinan merkitys ei ole enää kiinteä, vaan jokainen lukija voi tulkita sitä eri tavoin. (Hänninen 2000, 37.)

Tarinoita on kerrottu myös näyttelemällä. Näytelmässä ei-kielelliset merkit kuten ilmeet, äänet ja esitetyt teot ovat täydentäneet tulkintaa ja kielellistä merkitystä. Viime vuosikymmenten aikana tarinoiden esittämisen väyliksi ovat tulleet esimerkiksi elokuvat ja televisio. Esitysmuotona esimerkiksi elokuvan käyttö on antanut katsojalle todentuntuisuutta ja elämysvoimaisuutta. Nykykulttuurille on ominaista sekoittaa todenmukaisuus ja fiktio. Televisiosarjojen henkilöitä pidetään todellisina henkilöinä. Tarinoiden saatavuutta ovat laajentaneet kulttuurien väliset kontaktit, kirjapainotaidon kehittyminen, lukutaidon yleistyminen, sähköisen joukkotiedotuksen lisääntyminen ja kansankielisen kirjallisuuden syntyminen. Tarinatarjontaa on ajan kuluessa moninaistunut. Eri kansojen mytologiat, kansansatuperinne, kristillinen traditio ja antiikin kirjallisuus olivat varhaisemmissa kulttuureissa muuttumattomia kertomustraditioita. Nykyisin tarinat ovat esillä rinnakkain ja toisiinsa sekoittuneina. (Hänninen 2000, 37.)

Nurmen ym. (2007, 45) mukaan tarinan rakenteeseen kuuluu esitellä keskeinen hahmo tai hahmot ja tarinan päämäärä tai tavoite sekä kertoa toiminnot, joilla päämäärää tavoitellaan. Historian saatossa tarinoiden paikka kulttuurissa on muuttunut. Esimodernissa historiassa tarinat olivat ihmisille välineitä, joilla tehtiin maailma ymmärrettäväksi ja merkitykselliseksi. Uskonnolliset kertomukset tarjosivat kyseenalaistamattoman kehyksen ymmärrykselle. Modernin ajattelun pyrkimyksenä oli löytää järkeä palveleva totuus. Tarinat ovat säilyttäneet merkityksensä arkielämän ymmärrysvälineinä. Moderni kulttuuri pohjautuu tarinaan, edistyksen myyttiin, jonka moraalina on ollut ajatus rationaalisen ajattelun ja tieteen ja teknologian voimasta pyrkiä johtamaan ihmiskuntaa yhä parempaan maailmaan. Nykyiselle ajalle on ominaista elämäntarinaa koskevan ja ajattelun tietoisuuden kasvu. Narratiivinen tutkimus on yksi ilmentymä siitä. Tarinan käsite on saanut vahvan sijan myös populaarisissa joukkotiedotuksessa. Tämä on lisännyt tietoisuutta siitä, että eri tapahtumia voidaan tulkita hyvin monilla tavoilla ja tapahtumista voidaan kertoa erilaisia tarinoita. (Hänninen 2000, 41.)

Filosofian, kirjallisuuden ja kielitieteen lisäksi myös muut tieteenalat ovat olleet kiinnostuneita tarinallisesta lähestymistavasta. Narratiivisuudesta puhuminen oli ajankohtaista 1990-luvulla. Se alkoi kuitenkin jo 1980-luvulta lähtien. Tutkijat ovat omaksuneet postmodernin näkökulman, tieteellisten artikkelien muotoa on kyseenalaistettu ja tieteen rajoja on kokeiltu tarinan- ja romaaninomaisilla tutkimusraporteilla. Inhimillinen kokemus on aina tarinallista, minkä tutkijat ovat omaksuneet tarinallisuuden taustafilosofiaksi. Postmodernin ajattelun mukaan todellisuus on sirpaleista ja todellisuus on aina uudelleen muotoutuvaa. Kaikki on tarinaa ja tarinat ovat kaikkialla. Narratiivisuus ei ole aina ainut oikea totuus, vaan tapaustutkimuksessa pyritään lähestymään tapausta kriittisesti. (Liikka 2003, 19.)

Vygotskin teorian tulkinnan mukaan ohjaava sisäinen tarina muodostuu kertomusten kuulemisen ja niiden tuottamisen pohjalta. Ihminen kehittyy inhimilliseksi olennoksi omaksuessaan kulttuurisen perimän siinä yhteisössä, johon hän syntyy. Lapsi omaksuu kulttuurisen perimän vanhemmilta henkilöiltä. Hyvin merkittävää tässä prosessissa on kielellisten osaamisten kehittyminen. Perustavanlaatuisena kulttuuristumisen osana voidaan pitää tarinallisten merkitysten omaksumista. Sisäisen puheen kehittyminen on Vygotskin mukaan hyvin ratkaiseva lapsen psyyken kehityksessä. Kielen käyttö on lapsilla ensin vain väline kommunikoida toisten ihmisten kanssa, ja vähitellen lapsi käyttää kieltä myös oman ajattelun välineenä kommunikoinnin lisäksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että ulkoinen prosessi siirtyy ja muuntuu lapsen psyyken sisäiseksi prosessiksi. Lapsi pääsee tarinoiden maailmaan ensin kuulemalla muiden kertomia tarinoita, ja myöhemmin hän osaa itse tuottaa tarinoita. Tämän jälkeen tarinamuotoa voidaan käyttää myös toiminnan ohjaajana. (Hänninen 2000, 43-45.)

Jo hyvin pienillä, alle puolivuotiailla, lapsilla on kyky erottaa itsensä muista henkilöistä ja kokea itsensä toimijana. He kykenevät käyttämään välineitä kuten itkua tai hymyä tavoitteiden saavuttamiseksi. Nämä yhdessä muodostavat tarinallisen perusrakenteen. Parin vuoden ikäinen lapsi haluaa kuulla tarinoita, ja tällä tavoin lapset haluavat tutkia sosiaalista maailmaa ja myös ymmärtää sitä. Lapsi oppii eläytymään myös sellaisiin tapahtumiin, joissa hän ei itse ole ollut mukana. Näin lapsi saa käsitykset erilaisista tilanteista ja tilanteisiin liittyvästä kulttuurista ja niihin liittyvistä säännöistä, arvostuksista ja odotuksista. Hyvin tärkeänä asiana voidaan pitää sitä, että lapsi oppii kuulemiensa tarinoiden avulla ymmärtämään toisten ihmisten tunteita, aikomuksia ja uskomuksia. Tarinallisuuden avulla lapsi saatetaan oman kulttuurin jäseneksi. Pienille lapsille kerrotaan onnellisesti päättyviä tarinoita, jotka ovat emotionaalisesti lohdullisia. Onnellisten tarinoiden avulla lapselle viestitetään sitä, että maailmassa vastaan tulevat vaaratilanteet ja vastoinkäymiset lopulta voitetaan. Sadut auttavat usein lasta käsittelemään omia mahdollisia emotionaalisia jännitteitään. (Hänninen 2000, 43-45.)

Tarinankerrontaa lapsi oppii käyttämään sosiaalisiin päämääriinsä. Hyvin varhaisesta vaiheesta alkaen lapsi käyttää tarinankerrontaaäsentäessään omia kokemuksiaan. Kertoessaan tapah-

tumia lapsi pyrkii saattamaan tapahtumat ja tunteet yhdeksi isoksi kokonaisuudeksi. Tarinan tuottamisella on hyvin keskeinen merkitys myös lapsen minuuden kehittämisessä. Kun aikuiset käyvät lapsen kanssa keskusteluita menneistä tapahtumista, lapsen muisti kehittyy. Tutkimuksen mukaan (LuluSuni 1998) kymmenen vuoden ikäiset lapset kirjoittavat kertomuksia, joissa on onnellinen loppu. Nuorten 15-18-vuotiaiden tarinat sen sijaan päättyvät epämääräisesti tai onnettomasti. Nuoret valmistautuvat kertomuksissaan kohtaamaan maailman koko epävarmuudessaan. Nuori luo itselleen ja itsestään tarun, jossa hän on itse keskipisteenä, ja hän olettaa, että hänen kokemuksensa ovat ainutlaatuisia. (Hänninen 2000, 43-45.)

Jotta lapsi sisäistää tarinoita, on erittäin tärkeää se, miten vanhemmat puhuvat lapsille, ja myös se, miten vanhemmat tarkentavat lasten kanssa käydyssä keskustelussa puhetta kysymyksiin ”kuka”, ”mitä” ja ”miksi”. Vanhemmat suuntaavat lasten huomion syy-seuraussuhdetta pohtivaan ajatteluun ja tarkempaan kielelliseen ilmaisuun. Vanhempien lukemat sadut ovat tärkeitä lasten tarinankerrontataitojen vahvistajia. Satukirjat ovat kielellisesti rikasta ja lauserakenteeltaan varsin selkeää tekstiä. (Nurmi ym. 2006, 47.)

Liikan (2003, 19) mukaan tarinat auttavat meitä määrittämään tarkoituksiamme, arvojamme ja käsityksiämme ihmisistä ja asioiden oloilasta. Tarinallisuudessa tärkeänä näkökulmana on ymmärrys, ei kontrolli tai ennustaminen. Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden yhtenä päätarkoituksena on antaa asiakkaille mahdollisuus rakentaa oma tarina onnistumisen näkökulmasta. Tarinan luomisen lopputulemana toivomme, että asiakkaat kokevat olevansa tarinan ja vielä onnistuneen tarinan arvoisia. Jokaisella meillä on tarina kerrottavana, jos vain on joku, joka kuuntelee.

Aikuisikään tullessa edellytetään irtautumista ulkoa annetuista tarinoista, ja pyrkimyksenä on muodostaa tarina omien kokemusten ja tunteiden lähtökohdista. Koetun tarinan pohjalta on mahdollista kantaa vastuu omista teoista ja valinnoista. Muutokset elämässä haastavat luomaan omaa elämäntarinaa aina uudelleen. Haasteeksi asettuu elämäntarinan sovittaminen muiden henkilöiden tarinoihin. Tarkoituksena on, että tarinat tukevat eivätkä tukahduta toisiaan. (Hänninen 2000, 43-46.)

Lastensuojelun perustyössä tarvitaan monia erilaisia työmenetelmiä, jotka soveltuvat erilaisiin haasteellisiin tilanteisiin. Menetelmien tulisi olla käytännöllisiä ja yksilöllisiä. Lastensuojelun asiakkailla on hyvin vaikeat ja kuormittavat elämäntilanteet. Heidän kanssaan työskennellessä on tärkeää kiinnittää huomiota sellaisiin asioihin, jotka asiakkaalla ovat huonosti. Yksilöllisen tilanteen huomioiminen on tärkeää, jotta osattaisiin auttaa yksittäistä asiakasta hänen tarpeitaan vastaavalla tavalla. (Känkänen 2013, 41.)

Lastensuojelussa käytetään tarinallisuutta lapsuuden ja lasten kokemusten ymmärtämiseksi. Tarinan avulla lapset pystyvät ilmaisemaan tunteuksiaan, ajatuksiaan ja toimiaan. Lastensuojelun asiakkaita kuormittavat vanhempien vaikeudet, ja jokaisen lastensuojelun asiakkaan tarina on aina yksilöllinen eikä samanlaista tarinaa ole muilla ihmisillä. Lastensuojelutyön kehittämisestä ajalla 1999-2003 toteutettiin Elämäkertaketju-hanke, jossa kerättiin tarinoita sijaisperheessä tai laitoksessa tai molemmissa eläneiltä ihmisiltä heidän omista kokemuksistaan elämäntarinaa varten. Hankkeessa oli mukana asiakkaiden lisäksi lastenkotien, perhehoiton ja koulukotien työntekijöitä. Hankkeessa olevien asiakkaiden päämääränä oli pohtia omasta elämästään onnistumisen kokemuksia, joissa on kuitenkin myös mukana ahdistuksen ja epäonnen tunteita. Oma elämäkertakoettiin tässä hankkeessa kokemuksellisenä käsikirjoituksena. Hankkeessa tuotettujen tarinoiden perusteella lapset kokivat asioita eri tavoin kuin aikuiset. Kun aikuiset yrittävät salata tietoja, lapsi näkee ja kuulee usein myös salattavat asiat. Lapsi havainnoi uhkaavia tilanteita ja osaa ennakoita tapahtumien kulkua hyvissä ajoin ennen kuin tilanteiden kaottisuus tai vaarallisuus tulee aikuisille näkyväksi. Epävakaissa olosuhteissa lapsi käyttäytyy valppaasti. Hankkeessa tuotetut elämäntarinat kertoivat usein sen, miten sijoitus saattaa epäonnistua, ja niissä oli ulkopuolisuuden kokemuksia, kuulumattomuuden tunnetta sekä yksinäisyyttä. Toisten henkilöiden tarinat eli vertaistarinat auttavat tuntemaan ihmismieltä ja elämäntunnetta. Monien tarinoiden lukemisen jälkeen lastensuojelun asiakkaat kykenivät kasvattamaan ja monipuolistamaan omia näkemyksiään. Elämäkertatarinoiden avulla pystyttiin lisäämään vanhempien ymmärtämystä lapsen ahdistuksen kokemuksesta lapsuuden ajalta. (Bardy & Känkänen 2005, 65-66, 77.)

Tarinanteon lisäksi asiakkailla teetettiin usein myös elämäntarinan piirtämistä, valokuvien ottamista sekä valokuvien katsomista. Joidenkin nuorten kanssa tarinanteon etenemisessä käytettiin myös muunlaista kuvallista työskentelyä, kuten esimerkiksi kuvakollaasin tekemistä. Tarinoista nousi esiin toistuvia pettymyksiä ja suojautumisen tarvetta. (Känkänen 2013, 40.)

Lasten ja nuorten tarinat hankkeen aikana johtivat tärkeisiin kysymyksiin siitä, miten kukin lapsi saa ilmaistuksi ja kuuluviksi tunteensa sekä ajatuksensa. Lapsen tunteminen on keskeinen asia silloin, kun pyritään auttamaan lasta. Sijoitetuista lapsista oli paljon kerättyjä tarinoita aikuisten kertomina. Lasten käsitykset jäivät usein taka-alalle. Aikuisten ja lasten käsitykset saattavat erota huomattavasti toisistaan. Lasten kuulluksi tuleminen on haaste lastensuojelussa. Lasten tarinat ja huolet saattavat tarjota arvokasta perustaa keskusteluille. Hankkeen aikana nuorten oman tarinan pohdintaa johdatti pohdinta siitä, mikä erityisesti omassa elämässä on hyvää ja oikein ja mikä on väärin. (Bardy & Känkänen 2005, 116-117.)

Valokuvaterapiaa voidaan myös käyttää lastensuojelussa. Valokuvien merkitys nähdään elämäntarinnassa yhteytenä totuudellisuuteen. Valokuva kertoo myös ihmisten välisistä vuorovaikutussuhteista. Opinnäytetyöhankkeemme tavoitteena oli ottaa valokuvia onnistuneista

vanhemman ja lapsen välisistä arkisista vuorovaikutustilanteista. Valokuva puhutteli vanhempia, ja voimaannuttava vaikutus oli havaittavissa. Ajatuksena oli korostaa onnistumisia, koska lastensuojelussa joudutaan käsittelemään vanhempien kanssa vaikeita menneisyyteen ja nykyisyyteen liittyviä asioita. Tarinan liittäminen onnistuneisiin arjen tilanteisiin oli joillekin asiakkaille vaikeaa, ja yhden asiakkaan mukaan kuvat riittivät kertomaan hänen digitarinaan. Kuvien ottamisessa oli tavoitteena, että tilanne oli suunnittelematon eikä sitä varten tehty etukäteisvalmisteluja. Kuva alkoi toimia tarinana, ja tarina voi toimia voimaannuttavana tekijänä asiakkaan tilanteessa. (Bardy & Känkänen 2005, 83-84.) Tarinaa ei lähdetty analysoimaan, vaan asiakas sai kertoa tarinansa haluamallaan tavalla.

Kehittämishankkeessamme halusimme antaa vanhemmille mahdollisuuden rakentaa tarina onnistumisista. Halusimme, että tarinan muodostamisen eri vaiheissa vanhemman kokemus siitä, että hän on onnistunut vanhempana ja pienen lapsen huoltajana, vahvistuu. Ajattelimme myös, että tarinan avulla vanhemmalla on mahdollisuus nähdä oma lapsi ja arjen rutiinit positiivisemmassa valossa. Tarinan kokoaminen digitarinaksi antaa mielestämme myös mahdollisuuden säilyttää tarina tulevaisuutta varten. Sen pariin voi itse palata koska vain, ja tarinan voi esittää omalle lapselleen, kun lapsi kasvaa. Olemme huomanneet, että usein asiakkaiden voi olla vaikea sanallisesti ilmaista tunteitaan ja ajatuksiaan. Digitarina antaa mielestämme loistavan mahdollisuuden oman tarinan kertomiseen myös tilanteissa, joissa sanoja ei löydy. Lisäksi digitarina mahdollistaa tarinankerronnan monet muodot. Digitarinassa voi käyttää sanoja, puhetta, musiikkia, valokuvia sekä videoita välittämään tunnelmaa ja tarinaa. Digitarinaa tehtäessä luovuus pääsee valloilleen, ja jokaiselle varmasti löytyy oma tapa esittää tarina. Tarinan kertomisen tavat ovat aikojen saatossa muuttuneet, mutta tarinat eivät ole kadonneet eikä tarve niiden kertomiseen. Jokaisella ihmisellä on tarina kerrottavanaan, ja jokaiselle ihmiselle pitää antaa mahdollisuus kertoa oma tarinansa. Tähän me uskomme, ja tämä tausta-ajatus on ohjannut toimintaamme läpi koko opinnäytetyöprosessimme.

3.4 Työmenetelmän kehittäminen lastensuojelulaitoksessa

”Lastensuojelutyö on lapsipoliittista vaikuttamista lasten kasvuolojen kehittämiseksi, moniammatillista ja monialaista yhteistyötä ja kumppanuutta lapsen ja perheen tukemiseksi oman elämän hallinnassa sekä lapsen edun turvaamista vaikeimmassakin tilanteessa” (Pölkki 2004, 271).

Lastensuojelussa kehittämisestä on tullut uudenlaisen ohjaamisen ja sitä kautta vaikuttamisen väline. Lastensuojelussa on pyritty kehittämään käynnistämällä erilaisia kehittämishankkeita, kouluttamalla työntekijöitä, kohdentamalla voimavaroja uudelleen ja kehittämällä yhteistyötä. Kehittämisessä tulisi huomioida kustannustehokkuuden lisäksi asiakkaiden osallisuus ja tarpeet. Lastensuojelutyötä on kehitetty yleensä erilaisina projekteina tai hankkeina niin jul-

kisella sektorilla kuin yritysmaailmassa. Perinteinen tapa kehittää lastensuojelutyötä on keskittyä työyhteisön täydennyskoulutukseen. Muutosprosessi on aina jonkinlainen oppimisprosessi. (Pölkki 2004, 273-303.) Tuorein lastensuojelun kehittämiseen liittyvä uudistus on keväällä 2014 julkaistu lastensuojelun laatusuositus, jonka antoivat yhteistyössä Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö sekä Suomen Kuntaliitto.

Kehittämishankkeemme tavoitteena oli muun muassa juurruttaa digitarina varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen työmenetelmäksi Ensikoti Pinjaan. Menetelmä ei itsessään ole uusi, mutta sitä ei ollut aiemmin käytetty tässä kontekstissa Ensikoti Pinjassa. Tietääksemme digitarinaa ei ole myöskään aiemmin käytetty varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen välineenä.

Työmenetelmää käyttöön otettaessa tulee miettiä, mitä lisäarvoa menetelmä tuo ja millaisiin tuloksiin sitä käyttämällä päästään. Jotta erilaisia menetelmiä voidaan käyttää, tulee työntekijöillä olla lastensuojelussa tarvittavia perustaitoja riittävästi. Näitä taitoja on muun muassa kyky muodostaa vuorovaikutussuhde asiakkaan kanssa. Ennen menetelmän käyttöönottoa sen käyttöä kannattaa harjoitella esimerkiksi työkavereiden kanssa. Jotta uusi menetelmä juurtuu työyhteisöön osaksi työkäytäntöjä, tulee menetelmää käyttää ahkerasti. Koko työyhteisön sitoutuminen menetelmän käyttämiseen on tärkeää. On oleellista tiedottaa kaikkia osapuolia uuden menetelmän käytöstä. Tällöin vältetään asiakkaan kannalta kiusallisilta päällekkäisyyksiltä. Työmenetelmää ja sen vaikuttavuutta on syytä arvioida sekä asiakkaan että työyhteisön kanssa. (Sosiaaliportti, Työmenetelmät ja -välineet 2012 b.)

Olemme itse opiskeluaikanaamme testanneet digitarinan tekoa ja kokeneet sen voimauttavaksi. Tarkoituksenamme oli opastaa Pinjan työntekijöitä menetelmän käyttöön ennen asiakkaiden kanssa työskentelyä. Tiesimme, että osalle Pinjan työntekijöistä digitarina oli jo aiemmin tuttu. Lisäksi Pinjassa käytetään valokuvausta työmenetelmänä kohtalaisen paljon, eli olemme, että kuvaaminen itsessään ei tuottaisi ongelmia eikä myöskään digitarinan tekemiseen liittyvä tekninen puoli. Lisäksi saimme työmme aiheesta positiivista palautetta Pinjan vastaavalta ohjaajalta. Hän oli keskustellut opinnäytetyöstämme työryhmän kanssa, ja työryhmässä oltiin innostuneita aiheestamme. Olimme näin ollen luottavaisella mielellä myös siitä, että saisimme innostuksen digitaalisten tarinoiden muodostamisesta tartutettua myös Pinjan henkilökuntaan.

3.5 Digitarina

Opinnäytetyömme aiheena ovat tarinat hyvästä arjesta. Sovelsimme digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa Ensikoti Pinjassa. Kehittämishankkeemme aikana kuvasimme lapsen ja vanhempien välisiä vuorovaikutustilanteita arjen hyvissä hetkissä ja rakensimme kuvista tarinoita yhdessä asiakasperheiden kanssa. Tavoitteena oli luoda voi-

mauttava tallenne muistoksi ja havainnoinnin avuksi. Valmiin digitarinan avulla vanhemmat voivat tarkastella ja reflektoida vuorovaikutussuhdettaan lapseen. Kehittämishankkeen tarkoituksena oli, että digitarinasta tulisi Pinjaan pysyvä varhaisen vuorovaikutustyöskentelyn työmenetelmä, jota kaikki työntekijät osaisivat käyttää yhdessä asiakkaiden kanssa. Olemme sosionomiopinnoissamme tutustuneet digitarinan tekoon henkilökohtaisesti, ja menetelmä on tempaissut meidät mukaamme. Koemme, että digitarina on nykypäivän työmenetelmä, jota hyödynnetään vielä melko vähän.

Digitarinaoppaan (Medios 2010) mukaan digitarina on helppo ja kaikille sopiva itseilmaisun muoto. Digitarina on henkilökohtainen video. Tarinan kesto vaihtelee, mutta yleensä video on muutaman minuutin mittainen. Tallenteen teko on helppoa, siihen tarvitaan vain tietokone. Video koostuu tekijän itsensä kirjoittamasta tarinasta, joka on voitu kirjoittaa tai äänittää. Tarinaa voidaan kuvittaa omilla valokuvilla tai valmiilla kuvilla. Musiikki antaa videolle lisää sisältöä, mutta se ei ole pakollinen. Musiikki voi olla tekijänsä itse tekemää tai tekijänoikeuksista vapaata.

Digitarinaa menetelmänä voidaan käyttää paitsi omien tarinoiden kertomiseen myös sen joustavuuden ansiosta moniin uusiin tarkoituksiin, esimerkiksi sosiaalisen osallisuuden vahvistamiseen ja yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Koulumaaailmassa opettajat ovat käyttäneet menetelmää oppilaan voimaannuttamisessa ja mediataitojen kehittämisessä. Digitarinan teossa tärkeää on rajata aihe, sillä yli kolme minuuttia kestävä tarinan seuraaminen intensiivisesti voi olla puuduttavaa. Digitarinaprojekti on monivaiheinen. Ensisijaisen tärkeää on keksiä tarinan aihe ja laatia käsikirjoitus. Tämän jälkeen otetaan valokuvat tarinan tueksi tai tehdään piirustukset ja muu kuvitus tarinalle. Kuvat siirretään tietokoneelle. Seuraava vaihe on tarinan nauhoitus. Kuvat ja ääni siirretään editointiohjelmaan, minkä jälkeen työstetään varsinainen elokuva. Valmis elokuva voidaan tallentaa tietokoneelle, cd:lle tai muistitikulle. (Digitarinaopas 2010.)

Digitarinan tekoon on olemassa valmis, helppokäyttöinen ohjelma on nimeltään Windows MovieMaker. Elokuvan luominen tällä ohjelmalla vaatii ohjelmaan perehtymistä, joka käy parhaiten tutustumalla ohjelman ominaisuuksiin ja monipuolisuuteen rauhassa vaihe kerrallaan. Elokuvan muokkaaminen lopulliseen muotoon on mukavaa, ja jokainen voi tehdä elokuvasta persoonallisen erilaisten muokkausmahdollisuuksien avulla.

4 Kehittämishankkeen metodologiset asetelmat

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen kehittämishanke. Opinnäytetyöltä odotetaan tutkimuksellisuutta. Näin ollen pelkkä kehittäminen ei riitä, vaan meidän tuli löytää keinot myös arvioida kehittämistyön prosessia. Tutkimusongelma muodostui opinnäytetyölle asettamastamme

tavoitteesta, ja prosessia arvioimalla tarkoituksemme oli löytää vastaus siihen, olemmeko pystyneet saavuttamaan asetetun tavoitteen. Käytännön asia oli helppo ymmärtää. Kehittämistoiminnan teoriaa taas oli kohtalaisen vähän saatavilla, ja käsitteistö on osin päällekkäistä ja hankalasti hahmotettavissa. Kehittämishankkeemme etenemistä ohjaavaksi teokseksi päädyimme valitsemaan Toikon ja Rantasen kirjoittaman Tutkimuksellinen kehittämistoiminta -teoksen. Tässä luvussa perehdymme siihen, mitä tutkimuksellinen kehittämistoiminta on ja mitä se tarkoittaa meidän opinnäytetyössämme. Lisäksi kuvaamme kehittämissuoraa.

4.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Käsitteenä tutkimuksellinen kehittämistoiminta on mahdollista ymmärtää suhteellisen laajana yleiskäsitteenä, joka kuvaa tutkimustoiminnan ja kehittämistoiminnan yhteyttä. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta asettuu tutkimuksen ja kehittämistoiminnan risteyskohtaan. Tätä risteyskohtaa voi lähestyä niin tutkimuksen kuin kehitystoiminnankin suunnasta. Yhtenä mahdollisuutena on puhua kehittävästä toiminnasta, jonka ajattelun logiikka lähtee liikkeelle tutkimuksellisesta kysymyksenasettelusta sekä metodologisesta tarkastelusta ja suuntaa kohti konkreettista kehittämistoimintaa. Tietoa tuotetaan näin ollen käytännön kehittämissuorassa yhteydessä, mutta intressit ovat tiedeyhteisölähtöiset ja pääpaino on sanalla tutkimus. Toinen vaihtoehto on puhua tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta, jolloin tiedontuotantoa ohjaavat käytännön ongelmat ja kysymykset. Tässä tapauksessa tietoa tuotetaan reaalielämässä käytännönläheisesti ja tutkimukselliset menetelmät toimivat tiedon tuottamisen apuvälineinä. Kehittämissuoralla on näin ollen pääpaino, mutta toiminnassa hyödynnetään tutkimuksen periaatteita. Tutkimuksellisen asetelman avulla kehittämistoiminnan tulokset ja johtopäätökset pyritään nostamaan yleisemmälle tasolle. Tavoitteena tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa ei ole vain käytännön ongelmien ratkaisu vaan niiden kuvaaminen ja välittäminen laajempaan keskusteluun. (Toikko & Rantanen 2009, 21-22.) Edellisen määrittelymukaisesti voimme luokitella opinnäytetyömme tutkimukselliseksi kehittämistoiminnaksi. Pyrimme kehittämissuoralla löytämään ratkaisua käytännön ongelmaan, joka meidän tapauksessamme on varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen aidossa työympäristössä. Toiminta tapahtuu asiakkaiden kanssa autenttisessa ympäristössä, ja kehittämissuoralla toimijoina ovat Pinjan työntekijät, asiakkaat ja me itse.

4.2 Kehittämissuoralla prosessikuvaus

Kehittämissuoralla prosessi voidaan kuvata lineaarisen mallin, spiraalimallin sekä tasomallin mukaisesti. Näihin edellä mainittuihin malleihin kohdistuneesta kritiikistä on syntynyt lisäksi spagettimalli. Malleista yksinkertaisin on lineaarinen malli. Lineaarista mallia käytetään usein projektityön kirjallisuudessa kuvaamaan prosessin etenemistä. Lineaarinen malli lähtee liikkeelle tavoitteen määrittelystä. Seuraava vaihe on suunnittelu. Suunnitteluvaiheen jälkeen

siirrytään toteutusvaiheeseen, jonka jälkeen seuraa projektin päättäminen ja arviointi. Tavoitteen määrittelyn vaiheessa on oleellista, että määritetään tavoite, joka on selkeä ja joka rajataan. Tavoitteelle voi tarvittaessa määrittellä myös alatavoitteen. Tavoite voi perustua muun muassa yksittäiseen ideaan tai tunnistettuun tarpeeseen. Tavoitteenasettelussa on hyvä pitää mielessä se, että tavoitteenmäärittely on koko projektin perusta ja myöhempi prosessi rakentuu sen varaan. Suunnitteluvaiheessa muun muassa kartoitetaan projektin riskejä ja suunnitellaan, ketkä osallistuvat projektin toteuttamiseen. Suunnittelun tuloksena syntyy tarkennettu suunnitelma, joka sisältää muun muassa projektin aikataulun ja työsuunnitelman. Toteutusvaiheessa projekti usein ”elää”, eli suunnitelmaa voidaan joutua muuttamaan tai täydentämään. Toteutusvaiheen aikana on tarkoitus valmistaa suunnitellun mukainen tuote, prosessi tai malli. Projektin aika on yleensä rajallinen, joten toteutusvaiheen jälkeen seuraa projektin päättäminen ja arviointi. Projekti on hyvä päättää suunnitellusti, vaikka projektin jatkaminen toteutusvaiheessa esiin nousseiden kehitysideoiden vuoksi houkuttaisikin. Projektin päättämisen vaiheeseen kuuluu olennaisesti loppuraportointi, projektiorganisaation purkamisen sekä kehitysideoiden esittäminen. (Toikko & Rantanen 2009, 64-65.)

Edellisessä kappaleessa mainituista neljästä erilaisesta prosessin kuvaamisen mallista me päädyimme valitsemaan omaa kehittämisprosessiamme ohjaavaksi malliksi lineaarisen mallin. Malli on mielestämme selkeä, ja prosessiimme kuuluvat osa-alueet sulautuvat luontevasti tämän mallin esittämiin vaiheisiin. Meidän prosessimme lähti liikkeelle ideasta, joka kohtasi työelämän tarpeen. Tästä lähtökohdasta opinnäytetyöllemme muodostui tavoite eli digitarinan soveltaminen työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa ja työmenetelmän juurruttaminen osaksi Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä. Suunnitteluvaiheessa prosessimme sisälsi muun muassa keskusteluja työelämäkumppanin ja opinnäytetyön ohjaajien kanssa, lähdekirjallisuuden perehtymistä sekä opinnäytetyösuunnitelman kirjoittamista. Keskustelut työelämäkumppanin sekä ohjaavien opettajien kanssa sisälsivät muun muassa riskien kartoitusta sekä keskusteluja siitä, ketkä osallistuvat toiminnan toteuttamiseen. Olemme koonneet prosessin vaiheet taulukkoon, joka on liitteessä 1. Taulukko auttoi meitä jäsentämään ja arvioimaan opinnäytetyöprosessia. Seuraavassa luvussa kuvaamme kehittämishankkeemme toteutuksen vaiheita.

5 Kehittämishankkeen kuvaus vaiheittain

Kehittämishankkeen läpivieminen on prosessi, joka elää alusta loppuun. Suunnitelmat on hyvä tehdä tarkkaan, mutta tarkatkaan suunnitelmat eivät takaa sitä, että matkan varrelle ei satuisi yllätyksiä. Tämän saimme myös kokea hankkeemme aikana useaan otteeseen. Oman jännityksensä hankkeeseen toi se, että siinä toimittiin asiakkaiden kanssa. Yhteen sovitettavina olivat kaikkien osapuolten aikataulut ja motivaatio. Uskoimme kuitenkin siihen, että hyvän suunnittelun avulla selviämme eteen tulevista haasteista, ja näin myös tapahtui. Suunnitel-

mat antoivat luottamusta muun muassa siihen, että tiesimme koko ajan, mikä on päämäärämme ja millä tavalla haluamme toimia. Tässä luvussa käymme läpi kehittämishankkeemme etenemisen vaihe vaiheelta. Aloitamme idean hioutumisesta ja päätämme asiakkaille järjestetyn työpajan kuvaukseen.

5.1 Ideasta toimintasuunnitelmaksi

Opinnäytetyöprosessimme lähti liikkeelle siitä, että keskustelimme syksyn aikana omista mielenkiinnon kohteistamme opinnäytetyön aiheeksi. Huomasimme, että kiinnostuksen kohteet olivat samankaltaiset. Tämän lisäksi meidän kaikkien ammatillinen kiinnostuksemme on kohdistunut lastensuojeluun. Näiden keskustelujen siivittämänä päädyimme yhdistämään osaamismme ja innostuksemme yhteisen opinnäytetyön tekemiseen. Yhdellä opiskelijoista oli tuolloin jo harjoittelupaikka Pinjassa sovittuna, ja hän oli jo alustavasti keskustellut mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyö Pinjaan. Näistä aineksista ideointi lähti liikkeelle. Teimme ensimmäisen idealuonnoksen PP-esityksenä, jonka lähetimme Pinjaan. Ensimmäinen idea sisälsi voimauttavan valokuvauksen elementtejä, ja ajatuksenamme oli koota menetelmäopas valokuvan käytöstä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Vastaava ohjaaja oli esittänyt ideamme työryhmässä ja oli meihin yhteydessä palaverin jälkeen. Meille selvisi, että Pinjassa käytetään voimauttavan valokuvauksen keinoja asiakkaiden kanssa, mutta lähinnä äitien ja isien kanssa. Pinjan henkilökunnan toiveena oli, että me kehittäisimme ideaa siihen suuntaan, että kuvattavana olisivat nimenomaan vuorovaikutussuhteet eli vanhemmat ja lapset yhdessä. Tämän jälkeen muokkasimme ideaamme ja päädyimme siihen, että haluamme kuvata arjen onnistumisia vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tästä viimeistelimme ideaa niin, että otettuja kuvia työstetään vielä tarinnallisuuden avulla ja asiakkaat saavat tehdä itselleen digitarinan. Näin asiakkaille jäisi muisto projektista.

Lähetimme uuden idealuonnoksen Pinjaan joulukuussa 2013. Olimme jälleen tehneet PP-esityksen, jonka vastaava ohjaaja oli esittänyt työryhmäpalaverissa. Idea oli saanut kannatusta, ja saimme sähköpostia, että voimme jatkaa suunnitelman tekoa. Sovimme tapaamisen Pinjaan helmikuulle 2014. Pinjassa tapasimme vastaavan ohjaajan sekä yhden ohjaajista. Keskustelimme tunnin verran kehittämishankkeen toteutukseen liittyvistä asioista, muun muassa siitä, millä tavalla he kokevat, että asiakkaita on paras lähestyä. Saimme hyvän käsityksen siitä, millainen asiakaskunta Pinjassa oli sillä hetkellä ja millaisia työmenetelmiä siellä on jo käytössä.

5.2 Työpaja työntekijöille

Kehittämishankkeemme tavoite oli muun muassa juurruttaa Ensikoti Pinjaan uusi työmenetelmä tukemaan varhaisen vuorovaikutuksen parissa tehtävää työtä. Tarkoituksena oli, että

mahdollisimman moni henkilökunnan jäsenistä pääsisi tutustumaan digitarinan tekoon ja täten pystyisi jatkossa käyttämään menetelmää omassa omaohjaajatyössään. Luvussa 3.5 on käyty läpi elokuvan tekemisen kuvausta ja ohjeistusta. Työntekijöille järjestetyssä työpajassa etenimme digitarinaoppaan ohjeistuksen mukaisesti. Annoimme henkilökunnalle kirjalliset ohjeet digitarinapajaan valmistautumisesta ennen pajapäivää (liite 2). Osa henkilökunnasta oli toiminut ohjeistuksen mukaisesti ja aloittanut digitarinan tekemisen antamiemme ohjeiden mukaisesti. Osa teki digitarinan alusta loppuun pajapäivänä.

Työpajapäivä aloitettiin opiskelijoiden esittäytymisellä. Tämän jälkeen virittäydyttiin tunnelmaan siten, että opiskelijat esittivät valmiin digitarinan. Digitarina oli opiskeluaikamme tehty onnistumisen tarina, joka liittyi asunnottomuudesta selviytymiseen. Esittelyn jälkeen esitimme opinnäytetyömme suunnitelman PowerPoint-esityksen avulla. Ennen kuin osallistujat pääsivät varsinaisten digitarinoiden tekoon, kevensimme vielä tunnelmaa niin sanotun lämmittelyn avulla. Lämmittelyssä apuna oli iso lankakerä. Jokainen otti vuorollaan lankakerän käteensä, tarttui lankaan kiinni ja lausui asioita, joihin on juuri sillä hetkellä tyytyväinen. Tämän jälkeen lankakerä ojennettiin toiselle osallistujalle. Henkilökunta vapautui lämmittelyn aikana, ja tunnelma oli hyvin lämmin ja rento. Alkulämmittelyn jälkeen aloitimme digitarinoiden teon. Eteneminen tapahtui jokaisen henkilökohtaisen rytmin mukaisesti. Ne, jotka olivat valmistautuneet huolella tai aloittaneet elokuvan tekoa kotoa, etenivät ripeämmin ja itsenäisemmin. Muutaman osallistujan kanssa tehtiin niin sanotusti käsi kädessä digitarinaa.

Eteneminen tapahtui digitarinaoppaan mukaisessa järjestyksessä: Ensin loimme tietokoneelle kansiot, joihin tallennettiin kuvia, musiikkia ja kirjoitettu tarina. Tämän jälkeen tutustuimme yhdessä MovieMaker-ohjelmaan ja esittelimme sen erilaisia ominaisuuksia. Kiersimme kaikkien osallistujien luona ja autoimme elokuvan rakentamisessa ja tallentamisessa. Työpajan lopussa valmistuneet digitarinat katsottiin yhdessä ja keskusteltiin päivän kulusta. Sovittiin, että varsinaisen palautteen jokainen antaa sähköisessä muodossa ja vastaa meidän lähettämiimme palautekysymyksiin. Palautteen tarkoituksena oli saada tietoa työntekijöiden mielteistä ja tuntemuksista, joita digitarinan teko sai aikaan. Halusimme palautetta sen vuoksi, että pystyisimme valmistautumaan Pinjan asiakkaiden kanssa pidettävään pajapäivään. Pyysimme myös kehittämisehdotuksia toteutuksesta ja vinkkejä siitä, mihin asioihin meidän tulisi kiinnittää huomiota asiakkaiden kanssa. Palautekysymykset työntekijöille olivat seuraavat:

- Mikä digitarinapajassa mielestäsi oli onnistunutta?
- Mitä kehitettävää digitarinapajassa mielestäsi on?
- Mitä mieltä olit opiskelijoiden antamasta ohjeistuksesta?
- Koetko, että digitarina voisi olla toimiva työmenetelmä, ja millä tavoin menetelmä mahdollisesti vaikuttaa sinun omaan työhösi omaohjaajana Ensikoti Pinjassa?

- Mitä asioita opiskelijoiden tulisi mielestäsi erityisesti huomioida digitarinatyöskentelyssä asiakkaiden kanssa?
- Minkä kokonaisarvosanan annat digitarinapajasta asteikolla 1-5?

Pajaan osallistui kuusi työntekijää, ja saimme palautetta heistä viideltä. Palautteesta kävi ilmi, että työntekijät pitivät onnistuneena ohjeistusta, ennakkovalmisteluja ja tunnelman luomista. Hyvää oli myös, että alkulämmittely auttoi siirtämään ajatukset raskaasta työhönjauksesta pois, valmiin digitarinan esitys auttoi pääsemään tunnelmaan ja työntekijät kokivat saaneensa apua digitarinan tekoon ja opastusta MovieMakerin käytössä. Kehitettävää työntekijöiden mielestä oli muun muassa siinä, että kaikille olisi pitänyt hankkia oma tietokone ja aikaa olisi pitänyt olla enemmän käytössä. Ennakko-ohjeet olisivat myös saaneet olla selkeämmät, ja MovieMaker-ohjelman käyttöohjeita toivottiin paperiversiona. Työntekijät toivoivat myös, ettei olisi koko ajan tarvinnut kysyä ohjeita ja että valmiiden elokuvien katseluun olisi varattu enemmän aikaa.

Ennakko-ohjeistuksessa toivottiin kaikkien lataavan omille tai työpaikan koneille MovieMaker-ohjelman. Varmistimme myös Pinjasta, että meillä on käytössä riittävästi tietokoneita. Toteutuspäivänä kävi kuitenkin ilmi, että osaan koneista ei ollut ladattu eikä enää saanut ladattua MovieMaker-ohjelmaa, koska siihen olisi vaadittu järjestelmänvalvojan kirjautumista, eikä sitä ehditty selvittää. Näin ollen koneita ei ollut kaikkien käytössä, mikä oli todella ikävä asia. Olimme pyytäneet digitarinapajapäivään vähintään 4 tunnin aikaa. Aikatauluongelmien vuoksi saimme aikaa kuitenkin vain kaksi tuntia. MovieMaker-ohjeiden kirjalliset ohjeet olisimme voineet kaikille tulostaa ennakkoon, jotta työntekijät olisivat voineet tutustua etukäteen ohjelman käyttöön.

Kaikki työntekijät olivat pajapäivän jälkeen sitä mieltä, että digitarina voi toimia apuvälineenä omaohjaajatyöskentelyssä varsinkin suhteen luomisessa ja siinä, että kuvien avulla asiakkaat voivat ilmaista itsestään sellaisia asioita ja tunteita, joita on muutoin vaikea ilmaista. Työntekijät kokivat, että kuvaushetket ja arjesta irrottautuminen kuvausretkillä ovat ikimuis-tettavia hetkiä ja omaohjaajuus saa lisää sisältöä. Työntekijät antoivat palautteissa neuvoja, joita olisi hyvä huomioida asiakkaiden kanssa pajapäivässä. He neuvoivat huomioimaan asiakkaiden osittain kaotettua elämäntilanteen ja sietämään sen ja kertoivat, että muuttuvia tekijöitä voi tulla paljon. Asiakkaiden kohtaamisen tulisi olla hienovaraista ja rauhallista ja aikaa tulisi olla riittävästi käytössä. Työntekijät kertoivat, että asiakkaiden voi olla vaikea luottaa tuntemattomiin ihmisiin ja asiakkaiden tunteita pitää kuunnella herkästi. Työntekijät muistuttivat siitä, että mikäli me opiskelijat osallistumme kuvaushetkiin, niin niiden pitää olla turvallisia ja rauhallisia. Työntekijöiden antamat vinkit huomioon otettavista asioista osoit-tautuivat hyviksi, ja kiinnitimme niihin huomiota pajapäivää suunnitellessamme.

5.3 Asiakkaat tietoisiksi projektista

Asiakkaille kerrottiin ensimmäisen kerran opinnäytetyöstämme sinä päivänä, kun yksi opiskelijoista aloitti harjoittelun Ensikoti Pinjassa. Asiakkaille kerrottiin tuolloin, että asiaan palataan ja opinnäytetyöhön liittyvästä digitarinatyöskentelystä kerrotaan heille tarkemmin yhteisesti järjestettävän infotilaisuuden yhteydessä. Olimme sopineet opiskelijoiden kanssa yhteisesti palaverin ajankohdan. Yhteisen palaverin sopiminen osoittautui vaikeaksi erilaisten muutosten vuoksi, ja loppujen lopuksi päädyimme siihen, että yksi opiskelijoista käy jokaisen asiakkaan kanssa läpi digitarinatyöskentelyä sekä tulevaa pajapäivää ja siihen valmistautumista. Omaohjaajien kanssa olimme myös sopineet, että he kertovat oman pajapäivänsä jälkeen digitarinatyöskentelystä jokaiselle asiakkaalle erikseen.

Asiakkaille tiedotettiin digitarinatyöskentelystä henkilökohtaisesti keskustellen heille sopivana ajankohtana. Olimme laatineet asiakkaille erikseen tiedotteen digitarinapajan päiväohjelmasta (liite 3) sekä työpajapäivään valmistautumiseen liittyvän ohjeen (liite 4). Samassa yhteydessä asiakkaille annettiin allekirjoitettavaksi suostumuslomake (liite 5) kuvausta ja arviointikeskustelun nauhoitusta varten. Asiakkaille selvitettiin myös tarkasti kuvaamisen toteuttamiseen liittyvät asiat ja korostettiin yksityisyyden suojaa. Asiakkaille kerrottiin lyhyesti kuvaamistilanteiden vapaaehtoisuudesta ja opinnäytetyön ideasta, suunnitelmasta ja tavoitteista saada kuvia onnistuneista arjen tilanteista asiakkaan ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Asiakkaat saivat tietoonsa myös, että opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa onnistumisen elämyksiä eikä arvioida heitä tai heidän toimintaansa arjessa. Asiakkaille kerrottiin tulevan pajapäivän kulusta sekä työpajaan valmistautumisesta, joka sisälsi tarinan kirjoittamisen, valokuvien valitsemisen sekä mahdollisen musiikin tai äänen valitsemisen.

5.4 Onnistuneet varhaisen vuorovaikutuksen tilanteet talteen valokuvaamalla

Kuvat tallennettiin työntekijöiden työpajan jälkeen ennen asiakkaiden työpajapäivää. Asiakkaiden arjen tilanteita kuvattiin Pinjan kameralla, ja jokaisella asiakkaalla oli Pinjassa omat muistikortit, joille kuvat tallennettiin. Valokuvia otettiin erilaisissa arjen onnistuneissa vuorovaikutuksen tilanteissa kuten lapsen syöttämistilanteissa, leikkihetkissä, ulkoilutilanteissa ja siivoustilanteissa. Kuvaustilanteissa noudatettiin Pinjan yleisiä ohjeita, ja kuvissa esiintyi vain asiakas ja hänen lapsensa. Kuvaustilanteita ei suunniteltu etukäteen, vaan omaohjaajat sekä yksi opiskelijoista pitivät kuvaamisen mielessä ja aina sopivan tilanteen tullessa kamera haettiin ja onnistumisen hetket tallennettiin kuviksi. Kuvaamisesta sovittiin jokaisessa onnistuneessa arjen vuorovaikutustilanteessa suullisesti asiakkaan kanssa. Kuvaustilanteissa käytiin keskustelua kuvauksen tapahtumasta yhdessä asiakkaan ja ohjaajan kanssa. Kuvaustilanteet olivat helposti järjestettävissä, koska asiakkaiden kanssa vietettiin paljon aikaa Pinjan yhteisissä tiloissa kuten keittiössä ja olohuoneessa, jolloin kamera oli helposti ja nopeasti haetta-

vissa ohjaajien huoneesta. Arjen onnistuneiden tilanteiden havaitseminen edellytti, että asiakkaiden kanssa vietettiin mahdollisimman paljon aikaa arjen askareiden lomassa. Kuvia otettiin myös ulkona puistossa ja asiakkaiden omissa huoneissa. Asiakkaat suhtautuivat kuvaamiseen iloisesti ja silminnähten tilanteista nauttien. Arjen tilanteiden kuvaaminen suunnittelematta oli heille uutta.

5.5 Tarinoita hyvästä arjesta - työpaja asiakkaille

Asiakkaille järjestettyyn työpajaan osallistui neljä kuudesta Pinjan asiakkaasta. Tarkoituksena oli luoda työpajapäivästä mukava kokemus ja sisällyttää siihen muutakin kuin pelkkä digitarinan teko. Pajapäivän oli tarkoitus kestää koko päivän, ja päivä oli tarkoitus aloittaa nauttimalla yhteinen aamupala. Aamua varten oli tehty asiakkaille ja ohjaajille voileipiä sekä keitetty kahvia. Tarkoituksena oli nauttia aamiaista aamupalaverin yhteydessä, jolloin asiakkaiden oli tarkoitus antaa lasten hoitajille ohjeet lapsen hoitoon liittyvissä asioissa pajapäivän aikana. Pajapäivän alkua varjostivat joidenkin asiakkaiden elämässä tapahtuneet muutokset, jotka vaikuttivat asiakkaiden tunteisiin sillä hetkellä. Näiden asiakkaiden elämässä tapahtuneiden asioiden vuoksi kaikki asiakkaat eivät olleet aamupalalla paikalla. Pajapäivän ohjelmaan tuli muutoksia, joista tiedotettiin aamulla. Ylimääräinen kriisipalaveri sijoitettiin keskelle päivää ennen suunniteltua lounasaikaa.

Tämän yhteisen aamuhetken jälkeen siirryimme pajapäivään osallistuvien asiakkaiden kanssa olohuoneeseen ja kävimme heidän kanssaan läpi päivän ohjelmaa sekä esitimme heille yhden opiskelijoista tekemän digitarinan, joka liittyi onnistumisen tarinaan. Tämän jälkeen kokoonnuimme asiakkaiden kanssa yläkertaan tilaan, jossa varsinainen pajapäivä toteutettiin. Tilaan olimme tuoneet riittävän määrän koneita, joissa oli valmiiksi ladattuna digitarinan tekoon soveltuva MovieMaker-ohjelma. Asiakkaiden lapsia hoitivat suunnitellusti ohjaajat. Digitarinan tekeminen toteutettiin digitarinaoppaan ohjeiden mukaisesti.

Opiskelijat antoivat asiakkaille ohjeita digitarinan teon vaiheista. Asiakkaiden kanssa luotiin yhteisesti kansiot valokuville ja tarinoille. Opiskelijat auttoivat asiakkaita elokuvan tekemisessä. Asiakkaat olivat valmistautuneet digitarinapäivään yleisesti hyvin omaohjaajan tuella ja omatoimisesti. Digitarinatyöskentelyn lomassa teimme lounasjärjestelyitä hankkimalla etukäteen tilatut patongit ja valmistelimme liikuntasalia lounashetkeä varten. Lounasta nautimme yhteisesti työntekijöiden ja asiakkaiden kriisipalaverin jälkeen liikuntasalissa istuen patjongin päällä, keskustellen ja kuunnellen musiikkia. Tässä vaiheessa asiakkaat olivat päässeet hyvään alkuun digitarinan teossa. Huolimatta siitä, että kaikki asukkaat eivät pystyneet osallistumaan digitarinapajaan alkuperäisen suunnitelman mukaisesti, nautimme kuitenkin yhteisesti lounasta.

Lounaan jälkeen jatkoimme digitarinan tekoa yhdessä asiakkaiden kanssa. Tunnelma oli hyvä, lämmin ja rento. Asiakkaat työskentelivät innostuneesti ja sitoutuneesti. Iltapäivällä siirryimme yhdessä alakertaan katsomaan asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa asiakkaiden ja työntekijöiden valmiita digitarinoita. Kaikki asiakkaat eivät halunneet esittää omaa digitarinaansa. Vain osa asiakkaista sai oman digitarinansa valmiiksi työpajapäivän aikana, mutta he olivat innostuneita jatkamaan työskentelyä joko omatoimisesti tai omaohjaajan kanssa. Ajatuksena oli, että he voisivat tulevaisuudessa yhteisissä palavereissa esittää pajapäivänä kesken jääneet digitarinansa halutessaan.

6 Kehittämishankkeen arviointi

Kehittämisprosessin analyttisin osa-alue on arviointi. Arviointi kohdistuu kehittämistoiminnan perustelujen, organisoinnin ja toteutuksen analysointiin. Kehittämistoiminnan arvioinnissa on yleensä kysymys eri toimijoiden välisestä neuvotteluprosessista eikä niinkään jonkin erillisen arviointitutkijan tekemästä analyysistä tai arvioinnista. Usein tutkimuksellinen kehittämistoiminta vaatii myös monipuolisempaa ja sisällöllisempää seurantaakin kuin esimerkiksi projekti-toiminnan seuranta, joka perustuu usein pääasiassa taloudelliseen seurantaan sekä suoritteiden seurantaan. (Toikko & Rantanen 2009, 80.) Tästä syystä me olemme seuranneet toimintaamme eri dokumentointimenetelmillä. Prosessin kulkua olemme seuranneet suunnitteluvaiheessa tekemämme prosessikaavion (liite 1) avulla ja prosessin arvioinnissa olemme käyttäneet apuna muun muassa havaintopäiväkirjaa.

Arvioimme kehittämishankettamme opinnäytetyön tavoitteeseen peilaten. Tavoitteenamme oli soveltaa digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa ja juurruttaa työmenetelmä osaksi Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä. Päädyimme arvioimaan prosessia kokonaisuudessaan menetelmän vaikuttavuuden sijaan, sillä vaikuttavuuden arviointi on tällaisessa toimintaympäristössä hankalaa sen vuoksi, että kuntoutus Pinjassa perustuu kokonaisuudessaan varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Väliarviointia emme tässä hankkeessa tehneet siitä syystä, että kehittämishankkeen toiminnallinen osuus oli kestoltaan kohtalaisen lyhyt (noin kolme viikkoa).

Toivoimme, että kehittämishankkeen toteutuksen aikana syntyisi keskustelua ja saisimme mahdollisesti hyviä kehittämisideoita, ja näin myös tapahtui. Henkilökunnan pajapäivästä saamiemme palautteiden perusteella pystyimme muokkaamaan asiakkaiden kanssa tehtävän pajapäivän suunnitelmaa. Työntekijöiden pajapäivästä kerätty palaute toimi meille näin ollen seurannan ja väliarvioinnin välineenä, jotta pystyimme vielä tarkastelemaan suunnitelmiamme uuden tiedon valossa. Pajapäivästä lähetettiin sähköpostilla palautekysely jokaiselle pajaan osallistuneelle työntekijälle.

Yksi opiskelijoista oli työharjoittelussa Pinjassa koko kevään, ja hän piti havaintopäiväkirjaa hankkeen etenemisestä. Havaintopäiväkirja toimi meille loistavana lisänä toteutuksen seurannassa. Toikon ja Rantasen (2009, 80-81) mukaan tutkimuksellisen kehittämistoiminnan seuranta edellyttää toteutuksen seuranta, jonka avulla on mahdollista suunnata ja arvioida prosessia. Heidän mukaansa esimerkiksi työntekijöiden päiväkirjat edustavat sellaista dokumentaatiotyyppiä, joka luo vakuuttavan näkökulman kehittämistoiminnan sisäiseen todellisuuteen. Päiväkirjat perustuvat Toikon ja Rantasen (2009, 80-81) mukaan työntekijöiden henkilökohtaiseen reflektioon ja sisältävät usein huomioita muun muassa kehittämistyön yllättävistä käänteistä sekä ristiriidoista. Henkilökohtaiset päiväkirjat edustavat kehittämistoiminnan dokumentoinnin epävirallista seuranta. Havaintopäiväkirjasta saimme lopulliseen raporttiin pohdinnan aihetta ja tunnelmakuvauksia, joita pystyimme hyödyntämään itsearvioinnissa.

Arviointi on toteutettu kolmeosaisena. Asiakkaat arvioivat prosessia digitarinapajan jälkeen yhteisessä keskustelussa. Työntekijät arvioivat prosessia omaohjaajatyöskentelyn näkökulmasta heille järjestetyssä arviointikeskustelussa, ja me itse arvioimme prosessia kokonaisuudessaan. Itsearvioinnin apuna käytimme työntekijöiden ja asiakkaiden arviointikeskusteluista saamaamme materiaalia, muistiinpanoja tapaamisista työelämäkumppanin kanssa, havaintopäiväkirjaa sekä prosessikaaviota, jonka teimme jo suunnitteluvaiheessa. Arvioinnin fokus on siinä, onnistuimmeko prosessin aikana saavuttamaan opinnäytetyöllemme asettamamme tavoitteet.

Arviointikeskusteluja varten teimme erilliset kysymykset asiakkaille ja työntekijöille. Asiakkaille asetetuilla kysymyksillä halusimme saada asiakkaan näkökulman ja mielipiteen digitarinatyöskentelystä kuuluville. Koimme, että asiakkaan mielipiteellä on suuri merkitys myös sille, minkälaiset mahdollisuudet menetelmällä on juurtua työmenetelmäksi Pinjaan. Työntekijöille asettamillamme kysymyksillä halusimme saada selville sen, kokevatko työntekijät digitarinan meidän asettamassamme kontekstissa toimivaksi työmenetelmäksi ja ovatko he valmiita jatkamaan työskentelyä myös sen jälkeen, kun opinnäytetyöprojektimme on tullut päätökseen. Kysymysten avulla halusimme myös herätellä työntekijöitä miettimään, millä tavalla työskentelyä voisi kehittää. Tämän uskoimme lisäävän työntekijöiden sitoutumista menetelmän käyttöön.

6.1 Asiakkaiden arviointi

Asiakkaiden arviointi suoritettiin siten, että pajapäivän päätteeksi kokoonnuimme yhteen asiakkaiden kanssa. Työntekijät eivät osallistuneet tähän asiakkaille suunnattuun arviointikeskusteluun. Arviointikeskusteluun osallistuivat kaikki neljä asiakasta, jotka olivat olleet mukana pajapäivässä. Yksi asiakasta osallistui hankkeeseen, mutta hän jäi pois pajapäivästä

henkilökohtaisista syistä. Lisäksi yhden asiakasperheen kohdalla arviointiin osallistui vain toinen perheen aikuisista.

Asiakkailta pyydettiin suullisesti palautetta ennalta suunniteltuihin kysymyksiin. Tilanne muodostui ikään kuin ryhmähaastatteluksi siten, että jokainen sai vuorollaan vastata esittämiimme kysymyksiin. Haastattelukysymykset muotoiltiin kohderyhmälle sopiviksi, ytimekkäiksi ja helposti ymmärrettäviksi. Haastattelu nauhoitettiin, ja nauhoittamiseen meillä oli lupa asiakailta (liite 5). Arviointikeskustelussa esitimme asiakkaille seuraavat kysymykset:

- Mitä mieltä olet ollut digitarinatyöskentelystä kokonaisuudessaan?
- Mikä digitarinatyöskentelyssä on mielestäsi ollut hyvää?
- Minkälaisia olivat kuvaushetket lapsen kanssa?
- Millä tavalla valmiin digitarinan katsominen vaikutti sinuun?

Asiakkaat olivat kaikki sitä mieltä, että kokonaisuudessaan digitarinaa oli kiva tehdä. Erityisen mukavaa se oli heidän mielestään siksi, että digitarina koottiin heidän ja vauvan arjen asioista eli perusjutuista. He pitivät digitarinan tekemistä erilaisena tekemisenä, normaaliarjesta poikkeavana, johon sai osallistua koko perhe. Kuvien ottaminen oli myös heidän mielestään pääosin mukavaa, ja osa asiakkaista oli sitä mieltä, että kuvien ottoon olisi voinut olla enemmän aikaa ja niiden määrä olisi siten suurempi.

Kuvia ottivat työharjoittelussa oleva opiskelija sekä omaohjaajat. Osa Pinjan asiakkaista teki kuvauksia myös itsenäisesti perheenä. Omaohjaajien aktiivisuus nousi hyvin esille. Niillä asiakkailla, joiden omaohjaajat olivat paljon tämän kolmen viikon aikana töissä ja aktiivisesti muistuttelivat projektista, oli enemmän materiaalia kuin niillä asiakkailla, joiden omaohjaaja oli lomalla tai joiden omaohjaajalla oli paljon muuta ohjelmaa, heidän kuvamääränsä oli suurempi. Olisimme voineet opiskelijoina olla vieläkin aktiivisempia siinä, että olisimme muistuttaneet työntekijöitä kuvien ja koko projektin olemassaolosta. Kuvien otto nimenomaan omaohjaajan kanssa oli oleellista, emmekä koe, että meidän läsnäolomme olisi tätä tilannetta muuttanut, sillä asiakkaat ovat hyvin varauksellisia tuntemattomien ihmisten kanssa. Olikin luonnollista, että omaohjaajat ja yksi opiskelijoista työharjoittelunsa aikana hoitivat kuvien ottamisen. Osa asiakkaista oli hyvin sitoutuneita digitarinan tekoon, ja he olivatkin esivalmistelleet pajapäivää etsimällä kuvia vauvasta ja itsestään. Osalla asiakkaista oli sellainen elämäntilanne, että keskittyminen digitarinan tekoon ei varmasti ollut joka hetki mielessä. Asiakkaat olivat jokainen omassa kohdassaan kuntoutusprosessia, ja tämä osaltaan myös vaikutti heidän kykyynsä keskittyä meneillään olevaan projektiin. Asiakkaat kertoivat haastattelussa, että he innostuivat kovasti projektista ja haluavat jatkossakin tehdä omia elokuvia.

Kuvaushetkistä asiakkaat olivat sitä mieltä, että niihin oli vaikea valmistautua, ja erityisen kiusallisia olivat ne hetket, jolloin niin sanotusti tekemällä tehtiin jokin tilanne, jotta saataisiin kuvia. Asiakkaat toivoivatkin, että kuvaukset tapahtuisivat spontaanisti ja kuvia otettaisiin ikään kuin koko ajan niin, että kuvaaminen olisi osa arkea. Asiakkaat toivoivat, että ohjaajilla olisi jatkuvasti valmius kuvaamiseen. Kuvaustilanteet olivat olleet asiakkaille jännittäviä, mutta he kertoivat, että kun kuvaamiseen tottui, niin siitä tuli jopa nautinnollista. Asiakkaat kokivat, ettei kuvaaminen antanut sinänsä mitään lisäarvoa arjen tilanteisiin tai vuorovaikutukseen vauvan kanssa, mutta ei myöskään vienyt mitään tilanteista pois. Varautuneisuus kuvaamista kohtaan hävisi pikkuhiljaa, ja kun asiakkaat tekivät vauvan kanssa yhdessä erilaisia asioita, he unohtivat sen, että joku kuvaa heitä.

Valmiiden digitarinoiden katsominen oli asiakkaiden mielestä mukavaa. Asiakkaat kertoivat kokemuksistaan seuraavasti: ”Siinä näki sen, miten lapsi on kasvanut ja miten hän on kehittynyt. Päällimmäisenä mieleen tuli ajatus siitä, että kuinka nopeasti aika on kulunut.” Valmis digitarina koettiin myös mukavana muistona, jota on myöhemmässä vaiheessa mukava katsoa. Katsoimme yhdessä vain yhden valmiin digitarinan. Tämä siitä syystä, että vain kaksi tarinaa neljästä valmistui pajapäivän aikana. Toinen asiakas kieltäytyi näyttämästä tarinaansa, mikä on täysin ymmärrettävää, koska jokaisen tarina on henkilökohtainen ja täten mitään pakkoa tarinoiden esittämiseksi ei ollut. Arviointitilaisuus oli kaikin puolin mukava hetki. Kaikki asiakkaat jaksoivat osallistua haastatteluun, vaikka päivä oli ollut heille raskas. Tilaisuus kesti noin puoli tuntia.

6.2 Työntekijöiden arviointi

Työntekijöiden arviointi suoritettiin asiakkaiden pajapäivänä, heti asiakkaiden arviointikeskustelun jälkeen. Työntekijät arvioivat digitarinamenetelmää ja kehittämishanketta kokonaisuudessaan asiakkaiden tapaan ryhmähaastattelussa. Jokainen vastasi ennalta suunniteltuihin kysymyksiin. Haastattelu nauhoitettiin. Joukossa oli asiakkaiden omaohjaajia, mutta myös työntekijöitä, jotka eivät varsinaisesti osallistuneet projektin toteuttamiseen, mutta ovat seuranneet sivusta toimintaa. Työntekijöitä oli arviointitilaisuudessa paikalla seitsemän. Arviointikeskustelu kesti noin tunnin.

Arviointikysymyksissä olimme kiinnittäneet huomiota siihen, että halusimme vastauksia nimenomaan kehittämishankkeemme tavoitteen täyttymistä koskeviin seikkoihin. Työntekijät arvioivat menetelmän käyttökelpoisuutta Ensikoti Pinjassa ja sitä, miten menetelmää tulisi kehittää, jotta se toimisi heillä vielä paremmin. Työntekijöille esitettiin haastattelussa seuraavat kysymykset:

- Minkälaista on ollut tehdä digitarinaprojektia kokonaisuudessaan?
- Millaisia havaintoja olet tehnyt varhaisesta vuorovaikutuksesta digitarinaprojektin aikana?
- Minkälainen merkitys tarinalla ja sen kertomisella on mielestäsi asiakkaille?
- Soveltuuko menetelmä mielestäsi varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen?
- Mitä kehitettävää menetelmässä mielestäsi on?

Työntekijät arvioivat digitarinan teon prosessina varsin mielekkääksi. He pitivät menetelmää hyvänä ja helppona työvälineenä, joka on vaivaton ottaa mukaan arjen omaohjaajatyöhön. Työntekijät kokivat, että työskentelystä olisi saatu vielä enemmän irti, mikäli yhteisön tilanne olisi ollut tasapainoisempi: tällöin keskittymiskyky olisi ollut myös parempi. Työntekijät yllättyivät siitä, että asiakkailla oli omaa halua sekä kykyä tehdä projektia. Monia työntekijöitä ilahdutti se, että he ovat saaneet itse keinon päästä asiakkaan kanssa eteenpäin asioiden käsittelyssä ja olivat saaneet varmuuden siitä, että asiakas pystyy työskentelemään menetelmän parissa. Työntekijät nostivat esille ajatuksen, että digitarinoita katsottaisiin yhteisökokouksessa: tämä on tulevaisuuden tavoite. Työntekijät olivat iloisia siitä, että asiakkaat nauttivat digitarinan teosta ja ovat kertoneet henkilökunnalle omasta halustaan tehdä jatkossakin tarinoita.

Työyhteisön keskuudessa nousi kehittämisidea, että työntekijöiden työpuhelimet päivitetään sellaisiksi, että kuvaaminen arjessa helpottuu ja että kuvanlaatu on riittävä. Tämä helpottaisi asiakkaiden toivomaa spontaania kuvaamista. Kävi siis ilmi, että asiakkaat olivat projektin aikana kuvaustilanteissa jutelleet omaohjaajalle aiheesta.

Havainnot varhaisesta vuorovaikutuksesta ovat projektin aikana olleet melko vähäiset työntekijöiden mielestä. Syiksi he kertoivat sen, että kuvien ottamiseen ei ole pystytty panostamaan riittävästi, vaan kuvia on otettu ”nyt on pakko kuvata” -mentaliteetilla. Kuvia ei myöskään ehditty riittävästi tarkastella ja siten pohtia asiakkaan kanssa yhdessä sitä, mitä kuvassa tapahtuu. Teimme saman havainnon projektin aikana.

Työntekijöiden mielestä varsinaisen asiakaspajapäivän parasta antia oli se, että asiakkaat palautuivat peruskysymyksen pariin: miksi he ovat Pinjassa? Erään työntekijän kommentti: ”*hanke palautti asiakkaiden ajatukset takaisin lapseen*”. Tämä ydinasia korostui vahvasti työntekijöiden puheissa. Työntekijät kokivat, että digitarina menetelmänä on tärkeä työväline kuntoutuksen eri vaiheissa. Heidän ajatuksensa on se, että tarinoita tehtäisiin tulevaisuudessa useita ja ensimmäiset jo raskausajalla, sen jälkeen tasaisesti muutaman kuukauden välein. Eri ajanjaksoilla tehtyihin tarinoihin olisi hyvä palata kuntoutuksen eri vaiheissa. Tästä päättelimme, että olemme onnistuneet tavoitteessamme soveltaa digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen.

Myös työmenetelmän juurruttamisessa koemme onnistuneemme, sillä Pinjan työntekijät toivat koko projektin ajan esille sen, että he ovat innostuneita ja kiinnostuneita projektista. Arviointikeskustelussa kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että he haluavat ehdottomasti käyttää menetelmää jatkossakin omaohjaajana työskennellessään. Meitä pyydettiin myös tekemään lyhyt opas menetelmän vaiheista Pinjan henkilökunnan käyttöön. Tämän oppaan työstämme vielä syksyn kuluessa ja toimitamme sen Pinjaan samalla, kun käymme esittelemässä valmista opinnäytetyötämme ja viemässä sen Pinjaan.

Osa työntekijöistä harmitti se, että he eivät olleet pystyneet panostamaan projektiin omasta mielestään riittävästi. Arki Pinjassa on niin hektistä, että työn organisointiin on syytä kiinnittää jatkossa yhä enemmän huomiota, jotta panostaminen tärkeään asiaan onnistuisi. Työntekijöiden mielestä menetelmä on arvokas. Työntekijät olivat tyytyväisiä asiakkaiden pajapäivän tunnelmaan. Vaikka päivä oli kaikille osapuolille raskas monista eri syistä, ilmapiiri pysyi positiivisena. Digitarina menetelmänä nähdään yleisesti positiivisena asiana, josta on hyötyä työntekijälle sekä asiakkaille ja heidän lapsilleen.

Digitarinan merkitystä ja hyötyä pidettiin merkittävänä. Työntekijät olivat sitä mieltä, että *”jokaisella on tarve luoda sellainen tarina, jossa näkyy ne omat henkilökohtaiset haasteet, mutta jossa näkyy myös sitä suurta riemua ja iloa jota oma lapsi vanhemmilleen tuottaa”*. Työntekijöiden mielestä musiikin merkitys korostui nimenomaan asiakkaiden pajapäivässä. Musiikki auttaa kertomaan tarinaa, ja asiasisältö saa erilaisen merkityksen.

”Asiakkaiden tarinoissa tuli ilmi se, että joskus on ollut asiat niin ja nyt on näin.” Tarinoissa näkyi myös asiakkaiden oma kipu ja prosessin eri vaiheet eli se, että missä kohtaa kuntoutusta kukin on menossa. Työntekijät kokivat myös, että itse tarinalla on suuri merkitys riippumatta siitä, miten sen kukin tuo digitarinassaan esille. Työntekijät kokivat, että menetelmän käyttöönotossa on vielä muutamia kehitettäviä osa-alueita. Oli mukavaa, että työntekijöistä huokui se, että he ovat valmiita tekemään kehittämistyötä ja muokkaamaan menetelmää itselleen sopivaksi työmuodoksi. Työntekijät toivat esille, että yhteisön kokonaistilanne tulee jatkossa huomioida paremmin. Tällä tavoin digitarinasta saataisiin vielä enemmän yksilöllinen.

Työntekijät pitivät menetelmää varsin hyvin heille soveltuvaksi ja pajapäivää menestykseksi, koska se palautti asiakkaat miettimään itseään Pinjan asiakkaina ja vanhempina. Onnistuimme päivän läpi viemisessä, vaikka päivä oli täynnä muuttujia ja erilaisia haasteita. Pajapäivän ”helmiä” oli työntekijöiden mielestä se, että asiakkaat pitivät digitarinan tekoa tärkeänä ja mielekkäänä. Tämä ilmeni työntekijöiden mukaan siinä, että osa asiakkaista olisi mieluummin jatkanut digitarinan tekoa kuin osallistunut yhteisökokoukseen. Asiakkaiden positiivinen asenne kertoi myös tästä innokkuudesta. Yhden opiskelijoista harjoittelujakso Pinjassa korostui ja

oli työntekijöiden mielestä ensisijaisen tärkeä asia koko projektin onnistumisessa. Opiskelijan rooli asiakkaiden kanssa tehtävissä kuvauksissa ja motivoinnissa oli hyvin merkittävä. Työntekijät antoivat suoraan palautetta, että ilman harjoittelussa olevaa opiskelijaa Pinja ei olisi lähtenyt koko hankkeeseen mukaan. Näin me olimme alusta saakka jo ajatelleetkin, ja ilman yhden meistä läsnäoloa meidän olisi ollut huomattavasti hankalampaa myös toimia asiakkaiden ja työyhteisön kanssa.

Digitarina koettiin varsin aikaa vieväksi, ja se vaatii nimenomaan omaohjaajalta paneutumista ja riittävästi aikaa. Tämä tulisikin huomioida työn organisoinnissa ja työaikasunnittelussa. Työntekijät näkivät digitarinassa paljon mahdollisuuksia, ja se koettiin terapeuttisena menetelmänä. Erityisesti kuvien tarkastelu asiakkaan kanssa yhdessä nähdään todella merkittävänä asiana. Meidän oletuksemme ja ajatuksemme tarinasta on se, että jokaisella ihmisellä on tarina kerrottavaan ja jokaisella pitäisi myös olla mahdollisuus kertoa tarinansa. Digitarinan avulla ihminen pystyy nykyaikaisesti ja monimuotoisesti rakentamaan ja esittämään tarinansa, jolloin myös oma persoonallinen ”ääni” pääsee kuuluville. Meitä ilahdutti erityisesti se, että Pinjan työntekijät vaikuttivat ajattelevan tarinan kertomisesta samalla tavalla kuin me.

6.3 Itsearviointi

Kehittämishankkeemme tavoitteena oli soveltaa digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa päihdeongelmaisten vanhempien kanssa Ensikoti Pinjassa ja työmenjuurruttaa työmenetelmä osaksi Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä. Tarkoituksena oli onnistumisen kokemusten luominen asiakkaille sekä tarinoiden rakentaminen onnistuneista varhaisen vuorovaikutuksen tilanteista arjessa. Lähdimme liikkeelle idean turvin, joka syntyi tekijöiden yhteisistä mielenkiinnon kohteista, ja muokkasimme sitä neuvotteluiden pohjalta työelämäkumppanimme tarpeita vastaavaksi. Näin ollen koemme, että tarve kehittämishankkeelle syntyi aidosti työelämän tarpeista. Koimme alusta asti tärkeänä sen, että kehittämishankkeemme on aidosti työelämää hyödyttävä, ja niin saamme itse myös autenttisen mahdollisuuden oppia uutta ja päästä sisään aitoon työyhteisöön.

Olimme alusta saakka erittäin motivoituneita ja innostuneita opinnäytetyömme aiheesta sekä työelämäkumppanistamme. Toimimme määrätietoisesti ja suunnitelmallisesti koko prosessin ajan, mikä helpotti aikatauluissa pysymistä ja hankkeen organisointia. Eteen tulleista haasteista huolimatta onnistuimme pysymään suunnitelluissa aikatauluissa. Lisäksi onnistuimme sisällyttämään kehittämishankkeeseemme lähes kaikki alkuperäiseen suunnitelmaan kuuluneet toteutuksen osat. Ainoana poikkeuksena oli asiakkaille suunnitellun yhteisen infotilaisuuden peruuntuminen. Tämä kuitenkin korvattiin henkilökohtaisilla keskusteluilla, joten koemme, että kehittämishankettamme koskeva informaatio saavutti asiakkaat tasapuolisesti. Hankkeen aikana yhteistyö asiakkaiden ja Pinjan työntekijöiden kanssa sujui hyvin, ja raken-

tavien keskusteluiden ja palautteiden pohjalta edistymme hankkeessamme ja saavutimme määränpään, joka meidän ajatusmallimme mukaisesti oli asiakkaille suunnattu Tarinoita hyvästä arjesta -digitarinapaja. Välivaiheet luonnollisesti olivat merkittäviä ja opettavaisia, mutta digitarinapaja oli hankkeemme loppuhuipennus.

Asiakkaat olivat tottuneet siihen, että heitä ja heidän lapsiaan kuvataan, mutta kuvaaminen arjen tilanteissa suunnittelematta etukäteen oli erilaista aiempaan verrattuna. Kuvien ottamisen yhteydessä kävimme mielenkiintoisia ja positiivishenkisiä keskusteluita asiakkaiden kanssa siitä, miten tärkeää arjen tilanteiden onnistuminen ja niiden huomioiminen ja tallentaminen ovat asiakkaan voimaantumisen edistämiseksi sekä varhaisen vuorovaikutuksen vahvistamiseksi. Tilanteissa korostettiin asiakkaiden onnistumisia. Kuvaamistilanteet sujuivat mukavasti, ja välillä asiakkaat vaikuttivat olevan iloisia siitä, että ohjaajat ja yksi opiskelijoista olivat valmiita nopeallakin aikataululla kuvaamaan arkisia askareita, joissa asiakkaat olivat yhdessä lastensa kanssa. Kuvia otettiin muun muassa ruokailutilanteissa, siivoustilanteissa, kylvetyksen lomassa sekä ulkoiluhetkissä. Juuri tällaisten tilanteiden tallentaminen oli alusta saakka tavoitteemme. Kuvauksia oli suhteellisen helppo toteuttaa, koska asiakkaat viettivät paljon aikaa lastensa kanssa Pinjan yhteisissä tiloissa. Valokuvaaminen oli tuttua Pinjassa, ja jokaisella asiakkaalla oli oma muistikortti, jolle kuvat tallennettiin. Kuvien katselu ja valitseminen helpottuivat tämän ansiosta huomattavasti.

Arjen tilanteiden kuvaamisesta olemme miettineet, miten olisimme voineet toimia paremmin ja niin, että kaikilla asiakkailla olisi ollut paljon kuvia useista eri arjen tilanteista. Joidenkin osalta kuvien määrä jäi vähäiseksi. Kuvien määrään ja laatuun olisimme mahdollisesti voineet vaikuttaa muistuttamalla omaohjaajia toistuvasti kuvien ottamisen tärkeydestä. Kuvauksiin varattu aika oli suhteellisen lyhyt, joten kaikki omaohjaajat eivät eri syistä pystyneet keskittymään kuvaamiseen niin paljon kuin olisimme toivoneet. Olisimme voineet aktiivisemmin myös kannustaa asiakkaita valmistautumaan digitarinan tekemiseen ja ohjata omaohjaajia keskustelemaan valmisteluista asiakkaidensa kanssa. Koimme, että tarinan työstäminen omaohjaajan kanssa olisi voinut olla hyvä kokemus niin työntekijöille kuin asiakkaillekin. Valmistautumisen lomassa olisi ollut hyvä tilaisuus nostaa arjen onnistumisia lähempään tarkasteluun ja näin vahvistaa asiakkaiden onnistumisen kokemuksia sekä iloa siitä, että arjen ajoittaisesta harmaudesta huolimatta päiviin ja arkisiin hetkiin mahtuu paljon iloa, hymyä ja onnistumisia.

Kehittämishankeen eteenpäin viemistä hankaloittivat muun muassa aikatauluongelmat, asiakkaiden kriisitilanteet, suunnitelmien muutokset Pinjan puolelta sekä ongelmat informaation kulkemisessa työyhteisön sisällä sekä työyhteisön ja meidän välillä. Kaikki etenemistä hankaloittavat tekijät olivat inhimillisiä, ja olimme osanneet niistä suurimpaan osaan varautuakin. Hankaluuksista huolimatta pidimme hankkeen kuitenkin koko ajan mielessä ja oh-

jasimme työntekijöitä toiminnan eri vaiheissa. Olimme säännöllisesti yhteydessä Pinjaan, ja yhdellä opiskelijoista oli harjoittelun ansiosta kontakti asiakkaisiin päivittäin kymmenen viikon ajan. Mietimme jossain vaiheessa, olisiko kuvaamiseen ja koko prosessin läpi viemiseen pitänyt varata enemmän aikaa. Hieman pidempi aika olisi voinut palvella varsinkin asiakkaita, joiden elämässä oli akuutteja kriisejä tuolloin kevään aikana, koska silloin kuvaamista ja digitarinaprojektia ei olisi tarvinnut pitää koko aikaa mielessä vaan prosessi olisi voinut edetä pikkuhiljaa. Suunnittelimme kuitenkin aikataulun työelämäkumppanin toiveita kunnioitten: toiveena oli, että työmenetelmä olisi sellainen, että koko prosessin voi viedä läpi mahdollisimman nopealla aikataululla.

Työpajojen toteuttaminen oli aikataulullisesti haastavaa. Meillä ja työelämäkumppanillamme oli yhteinen näkemys ja toive siitä, että kaikki asiakkaat pääsisivät osallistumaan asiakkaille suunnattuun pajaan ja mahdollisimman moni työntekijä pääsisi osallistumaan työntekijöille suunnattuun pajaan. Sopivan päivämäärän löytyminen oli kuitenkin erittäin haastavaa. Työntekijöiden pajaan osallistui kuitenkin iloksemme suurin osa työryhmästä, ja asiakkaista hankkeeseen osallistuivat kaikki, mutta pajapäivästä joutui yksi vanhempi jäämään henkilökohtaisista syistä pois. Osallistumisprosentista tuli alun epävarmuudesta huolimatta oikein hyvä.

Yksi eniten meitä alkuvaiheessa mietityttänyt asia oli se, että kuinka me onnistuisimme luomaan asiakkaisiin edes sen verran luottamuksellisen suhteen, että he kykenisivät työskentelemään meidän kanssamme hankkeen aikana. Harjoittelussa olleen opiskelijan osalta tätä ongelmaa ei ollut, koska hän oli harjoittelussa samaan aikaan Pinjassa ja vietti näin ollen paljon aikaa asiakkaiden kanssa hankkeen aikana. Huolena olikin meidän kahden muun tilanne. Parin tutustumiskerran jälkeen havaitsimme, että asiakkaat suhtautuivat meihin kiinnostuneesti ja saimme luotua asiakkaisiin keskusteluyhteyden. Ilman tutustumiskäyntejä olisi ollut täysin mahdotonta mennä vetämään työpajaa näille asiakkaille. Tutustumiskäyntien ansiosta asiakkaiden kanssa työskentely sujui kuitenkin ilman ongelmia varsinaisena pajapäivänä. Koemme kuitenkin, että esimerkiksi asiakkaiden kuvaaminen ja ohjaaminen olisivat olleet eri tavalla haasteellisia muille tekijöille kuin harjoittelussa olleelle opiskelijalle noin lyhyellä aikajaksolla.

Pidimme koko hankkeen ajan mielessä tavoitteen, jonka asetimme tätä opinnäytetyötä aloittaessamme. Pinjan henkilökunta otti digitarinatyöskentelyn vastaan erittäin hyvin. Hankkeemme toteuttaminen rikkoi Pinjan henkilökunnan ja asiakkaiden arkirutiineita. Asiakkailla oli kaikilla omaohjaajien kanssa varattuja aikoja, mutta yllättävät muutokset ja asiakkaiden jaksaminen olivat ajoittain koetuksella, jolloin omaohjaajatyöskentely asiakkaan kanssa oli kriisien purkamista sekä arkisten asioiden hoitamista. Väistämättä jäimme miettimään, onko digitarinaprojektin läpivieminen yleensäkin mahdollista Pinjassa näillä toimintamalleilla, jotka meillä on ollut käytössä, sillä elämä Pinjassa on hektistä ja vaihtelevaa. Lisäksi poh-

dimme sitä, onko omaohjaajilla oikeasti aikaa paneutua asiakkaiden kanssa digitarinatyöskentelyyn kaiken muun työn ohella, jota asiakkaiden kanssa pitää tehdä.

Pajapäivän sujuminen huolestutti meitä ennakkoon hyvin paljon. Saimme iloksemme kuitenkin huomata, että pajapäivänä asiakkaat tekivät yhteistyötä toistensa kanssa henkilökohtaisista ristiriidoistaan huolimatta, olivat hyvin hyvin valmistautuneita ja suhtautuivat tekemiseen positiivisesti ja iloisesti. Päivän aikana jokainen sai edetä omaan tahtiinsa, ja päivä antoi asiakkaille mahdollisuuden uppoutua hetkeksi luovuuden tilaan. Uskomme, että asiakkaiden keskittymistä auttoi se, että he tiesivät koko ajan sen, missä heidän lapsensa on ja kuka lasta hoitaa.

Digitarina työmenetelmänä oli mielestämme työntekijöiden kannalta toteutettavissa, mutta se edellyttää sitä, että työntekijä viettää mahdollisimman paljon aikaa asiakkaiden parissa. Arjen onnistumisten tallentaminen kuvaamalla ei ole hankalaa, koska asiakkaat asuvat samassa yhteisössä, jossa työntekijät työskentelevät. Olisimme voineet tiedottaa digitarinan tekemiseen liittyvistä asioista paremmin niin asiakkaita kuin työntekijöitä. Loppukeskustelumme perusteella saimme kuitenkin sen käsityksen, että digitarinatyöskentely koettiin mieluisaksi ja sen tavoitteet ja tarkoitus ymmärrettiin hyvin. Hankkeen aikana kunnioitimme työntekijöiden omaa työtä ja hankkeessa työskentelyä sekä asiakkaiden vaikeaa tilannetta. Työmenetelmä on toimiva ja sopii käytettäväksi Pinjassa ainakin henkilökunnan antaman arvioinnin mukaan. Mielestämme hankkeessa pääsimme tavoitteeseemme toiminnan osalta. Nähtäväksi jää, tuleeeko digitarinasta työmenetelmä, jota Pinjassa käytetään myös jatkossa. Lisäksi vaikka vaikuttavuuden arviointi ei ollut tavoitteena hankkeessamme, jäimme tietysti miettimään, voiko menetelmän avulla todellisuudessa tukea varhaista vuorovaikutusta, ja jos voi, niin missä määrin. Tämä jää meille arvoitukseksi.

7 Pohdinta ja johtopäätökset

Kehittämishankkeemme tavoitteena oli soveltaa digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa ja työmenetelmän juurruttaminen osaksi Ensikoti Pinjassa tehtävää kuntoutustyötä. Pääpaino opinnäytetyössä oli asiakkaiden onnistumisen kokemuksilla ja tarinoilla.

Päihteitä käyttävän äidin ja vauvan vuorovaikutuksen ongelmat ovat yleisiä. Vuorovaikutuksen toimimiseen kiinnitetäänkin erityistä huomiota päihdeäitien kuntoutuksessa. Hyvään vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen katsomme kuuluvan muun muassa vastavuoroisuutta, vauvan tarpeisiin vastaamista ja niiden ymmärtämistä, hymyjä ja kosketuksia. Projektin aikana varhaisen vuorovaikutuksen tilanteet korostuivat kuvaustilanteissa. Onnistuimme mielestämme kuvaamaan arkisia varhaisen vuorovaikutuksen tilanteita ja aktivoimaan

asiakkaat keskustelemaan niistä. Kuvaushetket ruokailuista, yhteisistä ulkoilutilanteista ja leikkihetkistä muodostuivat luonnollisesti ja asiakkaat kokivat nämä miellyttävinä. Tämä helpotti kuvaustilanteita ja teki niistä positiivisia kokemuksia sekä asiakkaille että työntekijöille. Asiakkaat palasivat kuvaustilanteisiin vielä projektin päättymisen jälkeen ja pohtivat muun muassa mitä kuvaushetkissä oli tapahtunut. Koemme, että hyvät varhaisen vuorovaikutuksen tilanteet näkyivät ja korostuivat projektin aikana. Kuvissa näkyi paljon hymyä, kosketusta ja katseita vanhemman ja lapsen välillä. Lisäksi vanhemmat puhuivat lapsistaan kuvaushetkissä ja digitarinaa tehdessään kauniisti. Esimerkiksi leikkihetkien kuvaaminen sai aikaan sen, että passiiviset vanhemmat aktivoituivat myös leikkimään. Tämän uskomme edistävän vanhemman ja lapsen välistä suhdetta, sekä varhaista vuorovaikutusta. Vanhemmat nauttivat myös huomiosta, jota he saivat vuorovaikutustilanteista oman lapsensa kanssa. Kuvaustilanteista syntyneisiin keskusteluihin osallistui usein myös muut tilanteen ulkopuolella olevat asiakkaat.

Työmenetelmän juurruttaminen osaksi Pinjan toimintaa onnistui mielestämme hyvin. Työntekijät olivat alusta saakka kiinnostuneita menetelmästä ja motivoituneita osallistumaan kehittämistoiminnan toteutukseen. Työntekijöiden osallistumisaktiivisuus asiakkaiden kanssa työkentelyyn hankkeen aikana oli vaihtelevaa. Tämä näkyi muun muassa siinä, että asiakkaita kuvattiin eri intensiteetillä. Työntekijät pitivät menetelmää helppona ja kokivat työmenetelmän soveltuvan heidän tarpeisiinsa. Työntekijöille järjestetty pajapäivä oli palautteiden mukaan onnistunut. Työntekijöiden perehdyttäminen työmenetelmän käyttöön mielestämme rohkaisee heitä myös jatkossa käyttämään digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa osana omaohjaajatyöskentelyä.

Kehittämishankkeellemme asetettu tavoite toteutui mielestämme hyvin. Työmenetelmä osoittautui käyttökelpoiseksi ja digitarinatyöskentelyn avulla työntekijät pystyvät jatkossa käymään läpi asiakkaan kanssa kuntoutuksen eri vaiheita sekä varhaisen vuorovaikutuksen tilanteita ja kehittymistä. Työntekijät osoittivat kiinnostusta työmenetelmää kohtaan ja tekivät suunnitelmia jatkon suhteen. Työntekijöiltä tuli hyviä ehdotuksia työmenetelmän kehittämiseen liittyen. Työntekijät muun muassa ehdottivat, että työpuhelimet päivitettäisiin sellaisiksi puhelimiksi, joilla kuvaaminen olisi mahdollista suorittaa spontaanisti. Työntekijät kokivat menetelmän potentiaalisena keinona kuntoutusjakson eri vaiheiden läpikäymiseen ja osa työntekijöistä piti työmenetelmää jopa terapeuttisena välineenä. Arki Pinjassa on täynnä muutoksia ja heillä on käytössään monia eri kuntoutuksessa käytettäviä menetelmiä. Toivomme, että saimme luotua heille innostuksen digitarinatyöskentelyä kohtaan ja menetelmän monikäyttöisyyttä ei unohdeta arjen kiireessä.

Toikko ja Rantanen (2009, 89) kuvaavat kehittämistoimintaa sosiaalisesti prosessiksi. Kehittämishankkeen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin osallistuu usein monia ihmisiä. Lisäksi sosiaalisuus tuo kehittämishankkeeseen tietyllä tavalla henkilökohtaisen luonteen. Näin

ollen vaikka Pinjassa koimme enimmäkseen saavuttaneemme kehittämishankkeelle asetetun tavoitteen, voi olla, että jossakin toisessa toimintaympäristössä tulos olisi ollut toinen. Jokainen kehittämishankkeessa toimiva ihminen, niin asiakas kuin työntekijä, tuo prosessiin mukanaan omat henkilökohtaiset motiivinsa, tavoitteensa sekä toimintamallinsa. Opinnäytetyömme johtopäätökset eivät näin ollen ole mielestämme yleistettävissä. Kuitenkin uskomme, että työskentelyä olisi mahdollista hyödyntää tällaisenaan muissakin lastensuojelulaitoksissa, etenkin niissä, joissa pyritään vaikuttamaan asiakkaan arjen sujumiseen sekä varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen.

Kehittämishankkeemme tavoitteena oli juurruttaa digitarina työmenetelmänä työyhteisöön. Olemme kiinnostuneita työmenetelmien ja yleensäkin lastensuojelun työn kehittämisestä ja tästä syystä koemme, että mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi tutkia sitä millä tavalla digitarina työmenetelmänä on vaikuttanut omaohjaajatyöskentelyyn. Kiinnostavaa olisi tietää esimerkiksi onko työ omaohjaajana muuttunut ja jos on niin millä tavalla.

Opinnäytetyöprosessimme on ollut raskas ja haastava. Matkan varrelle on mahtunut monenlaisia muutoksia ja vastoinkäymisiä sekä suurta surua. Yhdessä kuitenkin selvisimme projektin läpiviemisestä ja saimme opinnäytetyömme valmiiksi. Tiesimme jo ennen hankkeemme käynnistymistä, että Ensikoti Pinja tulee olemaan haastava paikka tehdä opinnäytetyötä. Jo ensimmäinen tutustumiskerta osoitti meille, että muun muassa aikataulujen suhteen meidän tulee olla hyvin joustavia. Tilanteet vaihtuvat Pinjassa nopeaan tahtiin, ja elämä kulkee tietysti asiakkaiden ehdoilla. Jokaiseen päivään mahtuu kriisejä ja yllättäviä tapahtumia. Olimme valmistautuneet hankkeeseemme perusteellisesti. Halusimme tehdä opinnäytetyömme huolella, innostuneesti ja harkiten. Meillä oli tarkat suunnitelmat, jotka hyväksyimme Pinjan vastaavalla ohjaajalla. Suunnitelmiin jätimme kuitenkin jouston varaa, koska tiesimme, että muutoksia tulee varmasti. Lähdemateriaaliin tutustuminen ja oleellisen tiedon ja teorioiden löytäminen oli projektin alkuvaiheen haastavin osuus, ja pohjan luominen vei myös aikaa. Lähdimme rakentamaan opinnäytetyötä ajatuksella, että hyvin suunniteltu ja valmisteltu on puoliksi tehty. Projektin edetessä saimme iloksemme huomata, että perusteellinen pohjatyö vei meitä luontevasti ja organisoidusti eteenpäin, ja loppusilauksen eli raportin kirjoittaminen oli helpompaa, kun olimme tehneet opinnäytetyön suunnitelmaosuuden raportoinnin huolella.

Oppimisen paikkoja on ollut useita. Asiakastyöskentely vaati meiltä joustavuutta, ja opimme tekemään nopeita muutoksia suunnitelmiimme. Prosessin alussa kävimme paljon keskustelua siitä, millä tavalla saamme tutkimuksellisuuden mukaan opinnäytetyöhömmme. Kehittämishankkeen tutkimuksellisuuteen perehdyimme suhteellisen tuoreen kirjallisen materiaalin perusteella. Tutkimuksellisuus ei todellakaan avautunut meille hetkessä vaan vaati paljon ajatustyötä ja kirjallisuuteen perehtymistä. Lopulta saimme kiinni siitä, mitä tutkimuksellisuus

kehittämishankkeessa tarkoittaa ja millä tavalla voimme suorittaa arvioinnin. Tämä hetki oli valaiseva ja opettavainen.

Koko prosessin ajan meitä veivät eteenpäin yhteinen innostus aiheeseen ja halu viedä prosessi kunnialla läpi. Kehittämishankkeen toiminnallisen osuuden päätyttyä Pinjassa huomasimme, että kulunut kevät oli vienyt meiltä kaikilta voimat. Näin ollen päätimme, että pidämme kesätauon kirjoittamisesta. Heinäkuun lopussa palasimme jälleen kirjoittamisen pariin uudella innolla. Toivomme, että innostuksemme on näkynyt toiminnassamme Pinjassa ja on havaittavissa tässä lopullisessa opinnäytetyöraportissamme. Meillä on ollut loistava tilaisuus oppia uutta, tutustua uusiin ihmisiin, luoda suhteita ja olla kehittämässä lastensuojelussa tehtävää työtä. Tämä on ollut prosessi, jonka me kaikki muistamme varmasti lopun elämäämme.

8 Kehittämishankkeen eettisyys

Tutkimuksen toteuttamisen yhteydessä tutkijan tulee ottaa huomioon monia eettisiä kysymyksiä, kuten tiedon hankintaan sekä julkaisemiseen liittyviä tutkimuseettisiä periaatteita. Periaatteet tulee jokaisen tuntea, ja toiminnan tulee olla niiden mukaista. Eettisten periaatteiden mukainen toimiminen on jokaisen tutkijan omalla vastuulla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23.)

Olemme tehneet ennen hankkeen alkamista sopimuksen opinnäytetyöstä toimipaikan kanssa ja sopineet työn julkaisuun liittyvistä asioista. Ennen hankkeen alkamista lähetimme Pinjaan tutkimuslupahakemuksen (liite 6), jonka saimme allekirjoitettuna takaisin. Omassa opinnäytetyössä sitouduimme pitämään asiakkaiden tiedot salassa erillisellä salassapitosopimuksella. Asiakkaita kuvattiin Pinjan kameroilla, joita käytetään heidän kuvaamiseensa kuntoutuksen aikana muutenkin. Meille ei jäänyt kuvamateriaalia käyttöön. Valokuvausta varten pyysimme kuitenkin kaikkia asiakkaita allekirjoittamaan suostumuslomakkeen (liite 5). Me emme käyttäneet asiakkaiden valokuvia tai digitarinoita omiin tarkoituksiimme missään vaiheessa opinnäytetyöprosessiamme, vaan kuvat ja digitarinat jäivät asiakkaille itselleen. Asiakkaat valokuvattiin Pinjan käytössä olevalla kameralla ja kuvat tallennettiin jokaisen asiakkaan henkilökohtaiselle muistikortille. Kuvaamiseen osallistuivat omaohjaajat sekä meistä opinnäytetyön tekijöistä pääasiallisesti vain opiskelija, joka oli Pinjassa harjoittelussa. Asiakkaille annettiin mahdollisuus valita haluamansa kuvaustilanteet. Kuvia ei siis otettu koskaan asiakkaalta salaa. Asiakkaalla säilyi näin ollen tilanteiden hallinta itsellään. Tavoitteena meillä oli tuottaa asiakkaille arjen onnistumisten kautta hyvää mieltä. Kuvia ei missään vaiheessa käytetty arvioinnin välineenä, kuten olimme asiakkaille luvanneet jo alkuvaiheessa. Tätä painotimme useaan otteeseen myös Pinjan työntekijöille.

Olimme ajatelleet, että asiakkaiden osallistuminen hankkeeseen olisi vapaaehtoista. Pinjan vastaava ohjaaja oli kuitenkin sitä mieltä, että hanke esitetään asiakkaille niin, että periaatteessa jokaisella on velvoite osallistua. Hankkeemme oli näin ollen kuukauden ajan kiinteä osa Pinjan toimintaa. Eettisesti tämä ei ollut mielestämme paras vaihtoehto, mutta Pinjassa ratkaisua perusteltiin muun muassa sillä, että kyseessä on yhteisöllinen kuntoutus. Hankkeen aikataulun ja toiminnan sisällön kerroimme asiakkaille ennen valokuvausten alkamista, ja tuolloin asiakkaille annettiin mahdollisuus kysyä hankkeesta lisää.

Olimme ottaneet huomioon asiakkaiden vaikean elämäntilanteen hanketta suunnitellessamme. Toimimme asiakasta arvostaen ja kunnioittaen. Kuvaus- ja ohjaustilanteissa toimimme asiakaslähtöisesti ja kävimme vuoropuhelua työntekijöiden ja asiakkaiden kanssa jatkuvasti. Emme olettaneet, että luottamuksellisen suhteen rakentaminen onnistuu yhteisen ajan vähäisyyden vuoksi ainakaan Marian ja Tanjan osalta, mutta pyrimme avoimuudella ja ystävällisyydellä rakentamaan yhteisistä hetkistä luontevia. Toivoimme, että saisimme tukea omaohjaajilta kuvausten lisäksi myös yhteisten tilaisuuksien vetämisessä. Hankkeen loppupuolella saimme iloksemme huomata, että meistä jokainen oli saanut asiakkaiden kanssa luotua ainakin orastavan luottamuksellisen suhteen ja saimme paljon tukea työntekijöiltä hankkeen aikana muun muassa asiakkaiden kanssa toimimiseen liittyvissä asioissa.

Arviointikeskustelut nauhoitettiin, ja nauhoituksiin pyysimme asiakkailta erillisen luvan suostumuslomakkeessa (liite 5). Nauhoitukset olemme tuhonneet puhtaaksikirjoituksen jälkeen. Opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen tuhoamme myös asiakkaiden allekirjoittamat suostumuslomakkeet asianmukaisella tavalla. Eskolan ym. (1999, 53) mukaan tutkimuksen osallistumiseen liittyvät ongelmat, muun muassa tutkijan toiminta tutkimusyhteisössä, tulee huomioida etukäteen. Olemme omassa hankkeessamme ottaneet huomioon muun muassa sen, miten tärkeää on sopia etukäteen aikatauluista, jotta omahoitajalle ja asiakkaalle jäi riittävästi aikaa valmistautua suunniteltuun toimintaan. Ensikoti Pinjan nimi julkaistaan työssämme työelämäkumppanin luvalla.

Lähteet

- Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.). 2008 Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu.
- Andersson, M. 2008. Syrjäytymisen ketju katkeaa. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.). Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu, 205-207.
- Bardy, M. & Känkänen, P. 2005. Omat ja muiden tarinat - ihmisyyttä vaalimassa. Helsinki: Stakes.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Gylden, O. (toim.) 2004. Suomalainen vauvakirja. Helsinki: Otava.
- Haapakoski, M. & Silven, M. 2010. Vauvan vuorovaikutus isän ja äidin kanssa. Teoksessa Haapakoski, M. & Silven, M. (toim.) 2010. Varhaiset ihmissuhteet: polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva, 91-110.
- Hyytinen, R. 2008a. Hyvän asiakassuhteen merkitys. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.). Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu, 89-108.
- Hyytinen, R. 2008b. Laatu äideille ja vauvoille. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.). Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu, 197-204.
- Häkkinen, I. 2013. Toipumiskulttuuri: Päihdetoipuminen ja esimerkin voima. Espoo: Prometheuskustannus.
- Kalland, M. 2001. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY, 198-233.
- Kivijärvi, M. 2003. Äidin sensitiivisyys varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa Niemelä P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 252-260.
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2007. Ihmisen psykologinen kehitys. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Nätkin, R. 2006. Johdanto: Kulttuurisista merkityksistä hoidon tutkimukseen. Teoksessa Nätkin R. (toim.). Pullo, pilleri ja perhe - vanhemmuus ja päihdeongelmat. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-21.
- Pikulinsky, M. & Tammivuori, S. 2013. ”Ei enää päihdeäiti?” - Kuntoutuminen päihderiippuvuudesta. Opinnäytetyö sosiaalialan koulutusohjelma YAMK, Metropolia Ammattikorkeakoulu.
- Pölkki, P. 2004. Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 270-319.
- Salo, O. 1997. Cresendo - hitaasti kasvaen: Psykologian perustieto II. 5. painos. Espoo: Salutonova.
- Salo, S. & Tuomi, K. 2008. Hoivaa ja leiki: vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Helsinki: Psykologien kustannus.

Savonlahti, E., Pajulo, M. & Piha, J. 2003. Päihdeäidit, vauvat ja varhainen vuorovaikutus. Teoksessa Niemelä P., Siltala, P. & Tamminen, T. (toim.). Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 327-337.

Sears, W. & Sears M. 2008. Kiintymysvanhemmuuden kirja: Onnellisen vauvan hoito-opas. Suom. Hirvi J. Helsinki: Green Spot.

Sinkkonen, J. 2009. Lapsen kanssa - hyvinä ja pahoina päivinä. 11. painos. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, M. 2001. Äidiksi lapselleni. Helsinki: Kirjapaja.

Stormbom, A. 2008. Vauvalähtöinen päihdekuntoutus - esimerkkinä Ensikoti Pinja. Teoksessa Andersson, M., Hyytinen, R. & Kuorelahti, M. (toim.). Vauvan parhaaksi - kuntoutuminen päih-teistä odotus- ja vauva-aikana. Helsinki: Ensi- ja turvakotiliiton julkaisu, 109-125.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta näkökulmia kehittämis-prosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. 3. Korjattu painos. Tampere: Tampere Uni-versity Press.

Andersson, M. 2011. Vauvaperheiden päihdekuntoutus. Teoksessa Vaarla, S. (toim.). Alkoholin vaurioittamat - raskaudenaikaisen alkoholinkäytön vaikutukset lapsen elämään. Helsinki: Ke-hitysammaliitto, 62-80.

Internetlähteet

HUS. 2013 Vauvamatkalla - Opas odottajalle. Viitattu 5.3.2014.

<http://www.hus.fi/sairaanhoito/sairaanhoitopalvelut/synnytykset/vauvamatkalla/synnytykse-n-jalkeen/Sivut/default.aspx>

Hemmi, H., Kaheinen, J., Lampi, J., Shilongo, P. & Heinonen, S. 2010. Digitalinaopas. Viitat-tu 5.3.2014.

http://medios.metropolia.fi/media/pdf/digitalinaopas_2010.pdf

Holmila, M. & Bardy, M. & Kouvonen, P. 2008. Lapsuus päihdeperheessä ja kielteisen sosiaalisen perimän voittaminen. Viitattu 5.3.2014.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100218/holmila.pdf?sequence=1>

Hänninen, V. 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 5.3.2014. <http://uta17->

kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67873/951-44-5597-5.pdf?sequence=1

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa - kohti tilaa ja kokemuksia. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos. Viitattu 9.8.2014. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104494/URN_ISBN_978-952-245-911-4.pdf?sequence=1

Liikka, M. 2003. Tarinallinen lähestymistapa yksilön ja yhteisön suhteen tutkimiseen - Yksilöi-den identiteetti- ja organisaation kollektiiviseen narratiiviseen identiteettiin. Pro gra-du-tutkielma. Jyväskylän yliopisto, kasvatustiede. Viitattu 5.3.2014.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8920/G0000147.pdf?sequence=1>

Päihdeogelmaiset odottavat äidit ja vauvaperheet 2012 a. Sosiaaliportti Lastensuojelun käsi-kirja, lastensuojelun päihdetyö / odottavat äidit ja vauvaperheet. Viitattu 4.3.2014.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi->

[Fl/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lastensuojelunpahidetyo/odottavat_aidit_ja_vauvaperheet/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-Fl/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/lastensuojelunpahidetyo/odottavat_aidit_ja_vauvaperheet/)

Turun ensi- ja turvakoti ry. Ensikoti Pinja. Viitattu 4.3.2014. <http://www.turunensijaturvakotiry.fi/index.asp?sivu=pinja>

Työmenetelmät ja -välineet 2012 b. Sosiaaliportti Lastensuojelun käsikirja, työvälineet / työmenetelmät. Viitattu 5.3.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/>

Liitteet

Liite 1. Kehittämishankeen prosessikuvaus taulukkona.....	52
Liite 2. Ohjeistus työntekijöille pajapäivään valmistautumisesta.....	53
Liite 3. Tarinoita hyvästä arjesta -digitarinapajan ohjelma (asiakkaat).....	54
Liite 4. Ohjeistus asiakkaille pajapäivään valmistautumisesta.....	55
Liite 5. Suostumuslomake.....	56
Liite 6. Tutkimuslupahakemus.....	57

Liite 1. Kehittämishankeen prosessikuvaus taulukkona

AIKA	MENETEMÄ	TOIMIJAT	AIHE / TUOTOS
10/2013	Palaveri	Esikoti Pinjan vastaava ohjaaja ja yksi tekijöistä	Keskustelu III-harjoittelun suorittamisesta Pinjassa sekä sopimus siitä, että opinnäytetyö tehdään Pinjaan. Työelämäkumppani toivoi työmenetelmää varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen.
11/2013	Ideointipalaveri	Tekijät	Voimauttava valokuvaus kiinnosti kaikkia tekijöitä. Ideoitiin menetelmäopasta valokuvan käyttöön varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa.
12/2013	Hankepaja	Tutoropettajat ja tekijät	Esiteltiin opinnäytetyöideaa (voimauttava valokuvaus varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa) tutoropettajille.
01/2014	Sähköposti	Ensikoti Pinjan vastaava ohjaaja ja tekijät	Lähetettiin s.postilla PP-esitys opinnäytetyöideasta työelämäkumppanille. Idea esitettiin työryhmälle. Saatiin tieto, että voimauttava valokuvaus menetelmänä on jo käytössä Pinjassa. Varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen valokuvausta ei ole käytetty eli idea oli koettu hyväksi.
01/2014	Ideointipalaveri	Tekijät	Suunnitelmaa kehitettiin selkeämmin varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Valokuvauksesta ideaa kehitettiin niin, että projektin aikana saaduista kuvista rakennetaan asiakkaiden kanssa digitarinat.
01/2014	Sähköposti	Ensikoti Pinjan vastaava ohjaaja ja tekijät	Työelämäkumppanille lähetettiin PP-esitys muokatusta ideasta. Idea oli esitetty työryhmälle ja saimme vahvistuksen työelämäkumppanilta, että idea on hyväksytty työryhmäpalaverissa.
02/2014	Hankepaja	Tutoropettajat ja Tekijät	Esiteltiin opinnäytetyösopimus ja kävimme henkilökohtaisen keskustelun. Sopimus saatiin hyväksyttyä muutaman muutoksen jälkeen.
02/2014	Sähköposti	Ensikoti Pinjan vastaava ohjaaja ja tekijät	Lähetettiin opinnäytetyösopimus työelämäkumppanille ja samalla sovimme tapaamisesta Pinjassa 24.2.2014.
02/2014	Palaveri	Ensikoti Pinjan vastaava ohjaaja sekä yksi ohjaaja ja tekijät	Keskustelimme ideasta, käytännön toteutuksesta sekä aikatauluista. Päätettiin, että kuvaukset suorittavat pääasiassa omaohjaajat.
03/2014	Kokoontuminen	Tekijät	Opinnäytetyösuunnitelman kirjoittaminen.
03/2014	Hankepaja	Tutoropettajat ja Tekijät	Esiteltiin opinnäytetyösuunnitelma ja suunnitelman hyväksymisen jälkeen tehtiin tutkimuslupahakemus.
03/2014	Työpaja	Pinjan työntekijät ja tekijät	Esittelimme opinnäytetyösuunnitelman ja pidimme työntekijöille Digitarinapajan.
03/2014	Asiakkaiden informointi	Pinjan asiakkaat ja yksi tekijöistä	Opinnäytetyösuunnitelman esiteltiin. Aikataulu ja menetelmä esiteltiin asiakkaille henkilökohtaisesti.
04/2014	Kuvaukset	Pinjan asiakkaat ja asiakkaiden oma-ohjaajat (tekijät tukena)	Asiakkaita kuvattiin arkisissa tilanteissa. Tavoitteena oli saada mahdollisimman paljon kuvia onnistuneista arkitalanteista.
05/2014	Työpaja	Pinjan asiakkaat ja tekijät	Digitarinapaja asiakkaille
05/2014	Arvioinnit	Pinjan asiakkaat, työntekijät ja tekijät	Arviointikeskustelut ryhmähaastatteluina.
05-08/2014	Kokoontumisia	Tekijät	Opinnäytetyöraportin kirjoittaminen
08-09/2014	Hankepaja	Tutoropettajat ja tekijät	Valmiin opinnäytetyön esittäminen hankepalaverissa. Työ esitellään tämän jälkeen myös Ensikoti Pinjassa.

Liite 2. Ohjeistus työntekijöille pajapäivään valmistautumisesta

OHJAAJILLE TARKOITETTU DIGITARINAPAJA 17.4.2014 KLO 14-16

Laurean opiskelijat Minna, Maria ja Tanja pitävät pajan ohjaajille.

PAJAPÄIVÄ LIITTYY OPINNÄYTETYÖHÖN: **TARINOITA HYVÄSTÄ ARJESTA!**

Hankesuunnitelma löytyy ohjaajien huoneen pöydältä ja on luettavissa.

IDEANA ON ETTÄ TYÖNTEKIJÄT SAAVAT MAHDOLLISUUDEN OPPIA TEKEMÄÄN DIGITARINAN JA MAHDOLLISESTI JATKOSSA KÄYTTÄMÄÄN SITÄ OMAOHJAAJA-TYÖSKENTELYSSÄ YHTENÄ TYÖMENETELMÄNÄ.

Pajatyöskentelyn jälkeen ohjaaja jatkaisi hankeprosessia aloittamalla työskentelyn omaohjaajan työssä asiakkaiden kanssa, ottamalla valokuvia/videoita arjessa tapahtuvista onnistumisen kokemuksista joita vanhemmat kokevat lapsen kanssa vuorovaikutussuhteessa.

OHJEITA PAJAPÄIVÄÄN VALMISTAUTUMISESSA:

1. Jokainen työntekijä kirjoittaa omavalintaisen tarinan itselle tärkeästä asiasta esim. harrastus, lemmikki jne. Tarinan pituus on max puoli A4 sivua. Kerää tarinaa tukevia valokuvia, kuvia/piirustuksia noin 13 -20 kappaletta.
2. Ohjaaja voi tallentaa tarinan ääninauhalle (ei pakollista) tai sitten vastaavasti tarinan voi kirjoittaa auki kuvien yhteyteen.
3. Tietokoneelle ladataan ilmainen Movie Maker-ohjelma ja ohjaajan kannattaa mahdollisuuksien mukaan tutustua ohjelmaan ennen pajatyöskentelyä.
4. Ohjaajat voivat halutessaan etsiä itselle mieluisaa musiikkia liitettäväksi elokuvaan.

Mikäli sinulla on mahdollisuus osallistua ohjaajien pajapäivään laita nimesi alla olevalle viivalle.

Kaikki ohjaajat ovat TERVETULLEITA! Paikkana on TIIKERIHUONE!

Mikäli et pysty osallistumaan pajatyöskentelyyn voit käyttää menetelmää omaohjaajatyössäsi pajapäivän jälkeen!

Tarkoituksena on että asiakkaiden pajapäivä olisi toukokuun loppupuolella mahdoll. 19.5.14/23.5.14 jolloin asiakkaiden kanssa tehdään digitarina arjesta. Silloin käytetään ohjaajien ottamia valokuvia sekä heidän kirjoittamaa tarinaa. Kannattaa kysellä Minnalta lisää!

OSALLISTUJAT:

Liite 3. Tarinoita hyvästä arjesta -digitarinapajan ohjelma (asiakkaat)

DIGITARINAPAJA 23.5.2014

PÄIVÄOHJELMA:

- **KLO 9:00 AAMUKAHVI, TIKERITUVASSA,
(KÄYDÄÄN LÄPI PÄIVÄN OHJELMA, ALOITETAAN DIGITA RINATYÖSKENTELY.
VANHEMMAT ANTAVAT LASTENHOITO-OHJEET OHJAAJILLE)**
- **KLO 10:15 TAUKO**
- **KLO 10:30-11:45 DIGITARINAN TEKEMINEN JATKUU...**
- **KLO 11:45-12:30 LOUNAS, JUMPPASALISSA**
- **KLO 12:30-13:45 DIGITARINAN TEKEMINEN JATKUU...**
- **KLO 13:45-14:00 PÄIVÄKAHVI / TAUKO**
- **KLO 14:00 DIGITARINOIDEN ESITTÄMINEN**
- **KLO 14:30 – 15:00 ARVIOINTIKESKUSTELUT**

Liite 4. Ohjeistus asiakkaille pajapäivään valmistautumisesta

DIGITARINA -PAJAPÄIVÄ PERJANTAINA 23.5.2014

PAIKKA TIKERIHUONE, KOKO PÄIVÄN

MITEN VALMISTAUDUN PAJAPÄIVÄÄN:

- ❖ MIKÄLI SINULLA ON OMA KONE, LATAA KONEELLE WINDOWS MOVIE MAKER -OHJELMA (ILMAINEN)
- ❖ VALITSE MUSIIKKI JOTA HALUAT KÄYTTÄÄ OMASSA DIGITARINASSASI, VOIT LADATA MUSIIKIN KONEELLESII VALMIIKSI
- ❖ VALITSE N. 20 VALOKUVAA ARJEN TILANTEISTA JOITA HALUAT KÄYTTÄÄ TARINASSA, KANNATTAA LADATA KUVAT VALMIIKSI KONEELLE TAI MUISTITIKULLE
- ❖ KIRJOITA OMA TARINA A4 PAPERILLE (PUOLI SIVUA TEKSTIÄ RIITTÄÄ)

MIKÄLI SINULLA EI OLE OMAA KONETTA TAI MUISTITIKKUA ILMOITA SIITÄ MINNALLE!

PAJAPÄIVÄN VETÄJINÄ TOIMII: MARIA, MINNA JA TANJA LAUREA AMMATTIKORKEAKOULUSTA!

PAJAPÄIVÄ LIITTYY OPINNÄYTETYÖHÖN TARINOITA ONNISTUNEESTA ARJESTA!

TERVETULOA PAJAPÄIVÄÄN!

Liite 5. Suostumuslomake

Suostumus

Suostun siihen, että minua ja lastani voidaan kuvata opinnäytetyötä varten. Kuvaus tapahtuu Pinjan kameralla ja kuvat tallennetaan henkilökohtaiselle muistikortille.

Opinnäytetyön raportoinnissa ei tulla käyttämään hankkeen aikana saatua kuvamateriaalia.

Kuvat ja valmistuneet digitarinat jäävät asiakkaan henkilökohtaiseen käyttöön.

Suostun siihen, että opinnäytetyön arvioinnissa/palautteen antamistilaisuudessa on lupa tallentaa haastattelutilanne ja käyttää antamiani palautteita raportissa.

Palautteen antajan tiedot eivät ole tunnistettavissa raportista.

aika ja paikka

---

allekirjoitus

---

nimenselvennys

Liite 6. Tutkimuslupahakemus

Tutkimuslupahakemus opinnäytetyötä varten

Työn tekijät:

Hanhisalo Maria, Liukas Minna & Rintamäki Tanja

Koulutusohjelma/korkeakoulu:

Sosiaalialan koulutusohjelma, Laurea Ammattikorkeakoulu

Toimipiste:

Otaniemen yksikkö

Ohjaaja/ohjaajat:

Alapoikela Mirva & Saarnio Tuula

Työn nimi:

Tarinoita hyvästä arjesta - digitarina varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen välineenä ensikoti Pinjassa

Tavoitteet/tutkimusongelma:

Tarkoituksena on soveltaa digitarinaa työmenetelmänä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa päihdeongelmaisten äitien / vanhempien kanssa.

Tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:

Opinnäytetyön toteutusvaiheessa asiakkaita kuvataan Pinjan kameroilla (kuvamateriaali jää Pinjaan / asiakkaille). Kuvamateriaalia ei käytetä opinnäytetyön raportissa. Asiakkailta kerätään luvat kuvaamiseen sekä arviointihaastatteluihin. Arviointihaastattelun tuloksia kootaan lopulliseen raporttiin, kuitenkin niin, että asiakkaan anonymiteetti säilyy.

Aikataulu:

Tarkka aikataulu ei ole vielä vahvistunut. Alustava suunnitelma on, että työntekijöiden työpaja on Pinjassa 17.4.2014. Asiakkaiden kuvaaminen tapahtuu huhtikuun aikana ja toukokuun alussa järjestetään työpaja asiakkaille sekä kerätään palautteet / arvioinnit. Valmis työ esitellään oppilaitoksessa sekä Pinjassa syksyllä 2014.

Liitteet:

Opinnäytetyösuunnitelma

Tutkimuslupa myönnetään:

Aika ja paikka:

Allekirjoitus:

Allekirjoitettu kappale tutkimuslupahakemuksesta on liitteenä opinnäytetyön paperiversiossa.
